

Rätt att arbeta till 67 års ålder

Sammanfattning

I detta betänkande föreslår arbetsmarknadsutskottet att riksdagen antar regeringens förslag i proposition 2000/01:78 Rätt att arbeta till 67 års ålder. Förslagen lämnas mot bakgrund av det nya pensionssystemet och den överenskommelse som träffats mellan de partier som står bakom pensionsreformen. Innebörden är att en arbetstagare skall ges möjlighet att fortsätta med förvärvsarbete högre upp i åren än vad som hittills varit möjligt.

Genom en ny tvingande regel i lagen om anställningsskydd (LAS) ges en arbetstagare rätt, men inte skyldighet, att stanna kvar i anställningen till 67 års ålder. Det kommer fortsättningsvis inte att vara möjligt att träffa avtal om avgångsskyldighet dessförinnan. Lagen föreslås träda i kraft den 1 september 2001. Enligt en övergångsbestämmelse skall kollektivavtal som ingåtts före ikraftträdandet trots den nya regeln gälla fram till dess att avtalet löpt ut eller längst till utgången av år 2002. En motsvarande övergångsbestämmelse föreslås i fråga om föreskrifter om avgångsskyldighet som följer av den s.k. PISA-förordningen.

Bestämmelsen i LAS som ger möjlighet till tidsbegränsad anställning av den som pensionerats eller fyllt 65 år ändras så att sådan anställning blir tillåten först vid 67 års ålder. Anställningsskyddet förstärks även på det sättet att åldersgränsen för när en arbetstagare endast har rätt till en månads uppsägningstid och inte längre har företrädesrätt höjs från 65 till 67 år.

En person som drabbas av en arbetsskada efter att ha fyllt 65 men inte 67 år skall ha rätt till livränta enligt bestämmelserna i lagen om arbetsskadeförsäkring. I enlighet med socialförsäkringsutskottets yttrande i ärendet föreslår utskottet en övergångsbestämmelse som anger att den nya regeln inte skall tillämpas på ersättning som avser tid före ikraftträdandet.

I fråga om socialförsäkringssystemet i övrigt föreslås inga förändringar av nu gällande åldersgränser. Några förändringar föreslås inte heller i fråga om arbetslöshetsförsäringen och de arbetsmarknadspolitiska programmen.

För att göra det möjligt också för läkare, sjukgymnaster, tandläkare och tandhygienister att fortsätta förvärvsarbete höjs åldersgränserna från 65 till 67

år för rätt till ersättning enligt lagen om läkarvårdsersättning, lagen om ersättning för sjukgymnastik och lagen om allmän försäkring. Med anledning av en motion föreslår en utskottsmajoritet (m, kd, c, fp, mp) att dessa åldersgränser i nästa steg avskaffas helt. Regeringen bör återkomma med ett sådant lagförslag. Mot detta reserverar sig företrädarna för Socialdemokraterna och Vänsterpartiet.

Vänsterpartiet yrkar avslag på flertalet av förslagen i propositionen bl.a. med hänvisning till vissa ILO-konventioner och traditionen på svensk arbetsmarknad att låta parterna bestämma villkoren genom kollektivavtal. Miljöpartiet anser att de regler som berörs i propositionen bör anpassas till en flexibel pensionsålder mellan 55 och 70 år.

I ärendet finns också ett yrkande av Vänsterpartiet om upphävande av den LAS-regel som gäller sedan årsskiftet och som innebär att småföretag får göra vissa undantag från turordningen vid uppsägning. Utskottsmajoriteten (m, kd, c, fp, mp) föreslår att motionen avslås.

Vänsterpartiet följer upp sin motion i reservationer. En gemensam reservation av företrädarna för Socialdemokraterna och Vänsterpartiet stöder kravet att turordningsundantaget upphävs.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Innehållsförteckning.....	3
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	5
Redogörelse för ärendet	7
Bakgrund.....	7
Det nya ålderspensionssystemet.....	7
Ålder för avgångsskyldighet från anställning.....	8
Propositionens huvudsakliga innehåll	10
Utskottets överväganden	11
Allmänna frågor med anknytning till pensionssystemet och möjligheten att arbeta till 67 års ålder	11
Motioner.....	11
Socialförsäkringsutskottets yttrande.....	12
Utskottet.....	12
Ny regel i LAS om rätt att stanna kvar i anställningen.....	14
Propositionen.....	14
Motionerna	15
Utskottet.....	16
Rättsliga utgångspunkter	16
Ställningstagande	17
Andra ändringar i lagen om anställningsskydd	20
Propositionen.....	21
Motion.....	21
Utskottet.....	21
Åldersgränser för arbetslöshetsförsäkringen och arbetsmarknadspolitiska insatser	23
Propositionen.....	23
Motioner.....	24
Utskottet.....	24
Socialförsäkringssystemet m.m.	24
Propositionen.....	25
Motion.....	25
Socialförsäkringsutskottets yttrande.....	25
Utskottet.....	26
Läkarvårdsersättning, ersättning för sjukgymnastik och tandvårdsersättning.....	27
Propositionen.....	27
Motioner.....	28
Socialutskottets yttrande.....	28
Utskottet.....	29
Reservationer	30

1. Allmänna frågor med anknytning till pensionssystemet m.m. (punkt 1) (mp).....	30
2. Avslag på propositionens förslag om höjd ålder för avgångsskyldighet (punkt 2) (v)	31
3. Avtal om tidsbegränsad anställning m.m. (punkt 4) (v)	32
4. Turordningsundantag för småföretag (punkt 6) (s, v).....	32
5. Centralt fackligt godkännande av turordningsavtal för äldre (punkt 7) (v).....	33
6. Höjd åldersgräns för läkarvårdsersättning m.m. (punkt 11) (v).....	33
7. Avskaffad åldersgräns för läkarvårdsersättning m.m. (punkt 12) (s).....	34
8. Avskaffad åldersgräns för läkarvårdsersättning m.m. (punkt 12) (v)	34
Särskilda yttranden	35
Förteckning över behandlade förslag.....	36
Propositionen.....	36
Följdmotioner	36
Motioner från allmänna motionstiden.....	37
Regeringens lagförslag	38
Yttranden från andra utskott.....	44

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Allmänna frågor med anknytning till pensionssystemet m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A13 yrkande 2 och 2000/01:A18 yrkandena 1 och 2.

Reservation 1 (mp)

2. Avslag på propositionens förslag om höjd ålder för avgångsskyldighet

Riksdagen avslår motion 2000/01:A17 yrkande 1.

Reservation 2 (v)

3. Ny regel om rätt att arbeta till 67 år

Riksdagen antar regeringens förslag enligt bilaga 2 till lag om ändring i lagen om anställningsskydd såvitt avser 32 a §. Därmed bifaller riksdagen dels propositionen punkt 1.1 i motsvarande del, dels motion 2000/01:So539 yrkande 7 samt avslår motion 2000/01:A16.

4. Avtal om tidsbegränsad anställning m.m.

Riksdagen antar regeringens förslag enligt bilaga 2 till lag om ändring i lagen om anställningsskydd såvitt avser 5 och 33 §§. Därmed bifaller riksdagen propositionen punkt 1.1 i motsvarande del och avslår motion 2000/01:A17 yrkande 3.

Reservation 3 (v)

5. Förslaget i övrigt till ändringar i lagen om anställningsskydd

Riksdagen antar regeringens förslag enligt bilaga 2 till lag om ändring i lagen om anställningsskydd i den mån det inte omfattas av vad utskottet föreslagit ovan.

6. Turordningsundantag för småföretag

Riksdagen avslår motion 2000/01:A17 yrkande 2.

Reservation 4 (s,v)

7. Centralt fackligt godkännande av turordningsavtal för äldre

Riksdagen avslår motion 2000/01:A17 yrkande 4.

Reservation 5 (v)

8. Lönebidragsanställningar m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A13 yrkande 1 och 2000/01:A14 yrkande 1.

9. Anpassningar i socialförsäkringssystemet

Riksdagen avslår motion 2000/01:A14 yrkande 2.

10. Livränta enligt arbetsskadeförsäkringslagen

Riksdagen antar regeringens förslag enligt bilaga 2 till lag om ändring i lagen om arbetsskadeförsäkring med den ändringen att lagförslaget får en övergångsbestämmelse av följande lydelse: "Lagen tillämpas inte i fråga om ersättning som avser tid före ikraftträdandet.". Därmed bifaller riksdagen propositionen punkt 1.2.

11. Höjd åldersgräns för läkarvårdsersättning m.m.

Riksdagen antar regeringens förslag enligt bilaga 2 till lag om ändring i

- a) lagen om läkarvårdsersättning,
- b) lagen om ersättning för sjukgymnastik, och
- c) lagen om allmän försäkring.

Därmed bifaller riksdagen propositionen punkterna 1.3–1.5 och avslår motion 2000/01:A17 yrkandena 5–7.

Reservation 6 (v)

12. Avskaffad åldersgräns för läkarvårdsersättning m.m.

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen med förslag som innebär att åldersgränserna för att erhålla läkarvårdsersättning, tandvårdsersättning samt ersättning för sjukgymnastik i ett nästa steg avskaffas. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:A15.

Reservation 7 (s)

Reservation 8 (v)

Stockholm den 10 maj 2001

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Sven-Erik Österberg

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Sven-Erik Österberg (s), Hans Andersson (v), Margareta Andersson (c), Mikael Odenberg (m), Björn Kaaling (s), Stefan Attefall (kd), Kent Olsson (m), Laila Bjurling (s), Patrik Norinder (m), Kristina Zakrisson (s), Maria Larsson (kd), Christel Anderberg (m), Elver Jonsson (fp), Anders Karlsson (s), Cinnika Beiming (s), Carlinge Wisberg (v) och Birger Schlaug (mp).

Redogörelse för ärendet

I detta ärende behandlas regeringens förslag i proposition 2000/01:78 Rätt att arbeta till 67 års ålder och sex motioner som väckts med anledning av propositionen. I ärendet finns också en motion som väckts under den allmänna motionstiden hösten 2000. Förslagen i propositionen grundar sig på en promemoria som i november 2000 upprättats inom Näringsdepartementet, Rätt att arbeta till 67 års ålder. I promemorian finns förslag om en ny, tvingande bestämmelse i lagen om anställningsskydd (LAS) om rätt att kvarstå i anställningen till 67 års ålder, rätt till livränta till 67 års ålder enligt lagen om arbetskadeförsäkring och om en höjning av åldersgränsen för läkarvårdsersättning, tandvårdsersättning respektive ersättning för sjukgymnastik från 65 till 67 år.

Arbetsmarknadsutskottet har berett socialförsäkringsutskottet och socialutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen och motionerna. Yttrandena återfinns i bilaga 3.

Bakgrund

Det nya ålderspensionssystemet

I juni 1998 beslutade riksdagen om reformerade regler för ett nytt ålderspensionssystem (prop. 1997/98:151 och 152, bet. 1997/98:SfU13 och SfU14, rskr. 1997/98:315 och 320). Reformen bygger på en överenskommelse mellan fem av riksdagens partier (s, m, kd, c och fp). Genom reformen har det skapats ett ålderspensionssystem som är mer följsamt mot den samhällsekonomiska och demografiska utvecklingen. Grunden för den enskildes pensionskydd är även i framtiden ett obligatoriskt offentligt system som omfattar såväl ett standardskydd enligt inkomstbortfallsprincipen som ett grundskydd för dem som haft inga eller låga förvärvsinkomster. Grundskyddet finansieras med allmänna skattemedel medan den inkomstgrundade pensionen är avgiftsfinansierad. Beräkningen av den inkomstgrundade ålderspensionen bygger på den s.k. livsinkomstprincipen, som innebär att i princip alla pensionsgrundande inkomster under livet från 16 års ålder har betydelse för pensionsnivån.

Tillgodoräknad pensionsrätt utgör 18,5 % av den pensionsgrundande inkomsten upp till 7,5 inkomstbasbelopp och av andra s.k. pensionsgrundande belopp. Av pensionsrätten utgör 16 procentenheter pensionsrätt för inkomstpension och 2,5 procentenheter pensionsrätt för premiepension. Någon övre åldersgräns för intjänande av pensionsrätt finns inte. Däremot kan inkomstgrundad ålderspension tas ut tidigast fr.o.m. 61 års ålder.

Den inkomstgrundade pensionen kompletteras med ett grundskydd i form av garantipension för den som haft inga eller låga inkomster under förvärvslivet. Garantipensionen, som följer den allmänna prisutvecklingen, kan tas ut

tidigast fr.o.m. den månad då den pensionsberättigade fyller 65 år. Det inkomstgrundade pensionssystemet omfattar fullt ut personer födda år 1954 eller senare, medan personer födda åren 1938–1953 omfattas av de reformerade reglerna enligt en s.k. tjugondelsinfasing, som innebär att de får ett i förhållande till födelseåret ökat antal tjugondelar av pensionen från det nya systemet och resterande delar från det tidigare ATP-systemet. För personer födda 1937 eller tidigare gäller i princip äldre bestämmelser.

Ålder för avgångsskyldighet från anställning

Tidpunkten för när en arbetstagare är skyldig att avgå med ålderspension regleras inte i lagen om anställningsskydd (LAS). Denna tidpunkt kan i stället framgå av kollektivavtal, enskilt avtal eller förordning. Den vanligaste åldern för avgångsskyldighet är 65 år. Regler om lägre ålder för avgångsskyldighet finns bl.a. inom Försvarmakten, för brandmän och flygledare samt på kulturområdet. Enligt en uppskattning som gjordes av den nedan nämnda Pensionsarbetsgruppen är det fråga om ca 40 000 personer.

Enligt 33 § LAS behöver en arbetsgivare inte säga upp arbetstagaren vid den tidpunkt då avgångsskyldighet inträder. I stället kan den arbetsgivare som vill att arbetstagaren skall lämna sin anställning när arbetstagaren uppnår den ålder som medför skyldighet att avgå ge arbetstagaren besked om detta viss tid i förväg, s.k. förenklat förfarande. Om någon sådan avtalad ålder för avgångsskyldighet inte finns kan arbetsgivaren tillämpa det förenklade förfarandet enligt en kompletterande åldersregel när arbetstagaren fyller 67 år.

Den 1984 år tillsatta *Pensionsberedningen* väckte frågan om tidpunkten för avgångsskyldighet med pension. Saken aktualiserades eftersom det inte skulle finnas någon övre åldersgräns för intjänande av pension i ett nytt pensionssystem. Ålderspensionens storlek skulle därför påverkas av tidpunkten för pensionsuttaget, dvs. ju senare tidpunkt, desto högre pension. Pensionsberedningen föreslog år 1989 att åldersgränsen i LAS skulle höjas från 65 till 67 år men att det även fortsättningsvis skulle vara möjligt att i avtal reglera tidpunkten för avgångsskyldighet.

I enlighet med regeringens förslag hösten 1990 beslutade riksdagen att höja åldersgränsen för avgångsskyldighet enligt den kompletterande åldersregeln i LAS från 65 till 67 år. Lagändringarna, som trädde i kraft den 1 april 1991, innebar att en arbetstagare – om annat inte följer av enskilt avtal, kollektivavtal eller förordning – har rätt att fortsätta arbeta med bibehållet skydd mot uppsägning utan saklig grund fram till 67 års ålder. Personer över 65 år eller som uppnått den lägre ålder som medför skyldighet att avgå med ålderspension har däremot ett svagare anställningsskydd såtillvida att de inte har rätt till längre uppsägningstid än en månad och inte heller företräde vid turordning.

I november 1991 tillsattes den s.k. *Pensionsarbetsgruppen*, som bestod av representanter för samtliga riksdagspartier. I fråga om rätten att kvarstå i

arbete efter 65 års ålder ansåg gruppen att det i ett pensionssystem med flexibel pensionsålder finns starka skäl för att ge de försäkrade en möjlighet att fortsätta med förvärvsverksamhet högre upp i åldern än vad som i praktiken är möjligt. Gruppen påpekade att vissa yrkeskategorier är avgångsskyldiga före 65 års ålder, enligt gruppens uppskattning ca 40 000 personer. Frågan diskuterades om arbetsmarknadens parter även fortsättningsvis borde få råda över tidpunkten för avgångsskyldigheten och om man utan lagstiftning kunde förvänta sig att parterna skulle komma att höja den mer eller mindre allmänna gränsen för avgångsskyldighet som ligger vid 65 år. Med ett konstaterande att någon anpassning inte hade gjorts i kollektivavtalen och att man inte var beredd att låta frågan bero med en vädjan till parterna föreslog pensionsarbetsgruppen att gränsen genom tvingande lagstiftning i två steg skulle höjas till 67 år. Möjligheter till undantag skulle dock finnas bl.a. av säkerhetshänsyn.

I den s.k. *princippropositionen* (prop. 1993/94:250) ansåg regeringen dock att höjningen av åldersgränsen i första hand borde ske genom avtal mellan arbetsmarknadens parter. Om det skulle visa sig att parterna inte senast i början av år 1996 hade träffat sådana avtal borde det däremot bli fråga om tvingande lagstiftning med möjlighet till undantag för särskilda yrkesgrupper.

I enlighet med princippropositionen tillsattes en *genomförandegrupp* med företrädare för de partier som stod bakom principöverenskommelsen. Efter samråd med Genomförandegruppen föreslog regeringen i 1997 års budgetproposition en senareläggning av tidpunkten för en eventuell tvingande reglering i LAS. Möjligheten för parterna att träffa avtal skulle förlängas till utgången av november månad 1997. Anledningen till detta anstånd var dels den situation som då rådde på arbetsmarknaden, dels ståndpunkten att frågor om avgångsskyldighet regleras smidigare i kollektivavtal än genom tvingande lagstiftning.

I en departementspromemoria, (Ds 1999:39), lades det under år 1999 förslag om höjd ålder för avgångsskyldighet. I promemorian konstaterades att en ändring av avtalen inte hade kommit till stånd. Det var därför nödvändigt att reglera frågan genom lagstiftning.

Enligt promemorian kan det diskuteras hur en sådan lagstiftning skall utformas, vilket var anledningen till att några olika alternativ redovisades, nämligen en

- 1) helt tvingande bestämmelse,
- 2) tvingande bestämmelse med lagstadgade undantag,
- 3) huvudregel om rätt att kvarstå i anställningen till 67 års ålder men möjlighet till undantag genom kollektivavtal under vissa förutsättningar,
- 4) delvis tvingande lagstiftning,
- 5) ändring av avtalen genom lag.

I promemorian stannade man för alternativ 5, vilket skulle genomföras med en ny bestämmelse i LAS, 32 a §, om att avtal som föreskriver en avgångsskyldighet mellan 65 och 67 år skall sakna verkan i den delen och att det i

stället enligt dessa avtal skall gälla en avgångsskyldighet vid fyllda 67 år. I promemorian konstaterades att den föreslagna förändringen kan komma att påverka parternas pensionsavtal även i andra delar än som avser åldersgränserna. Parterna borde därför ges viss tid att anpassa avtalen. I promemorian, som alltså lades fram under år 1999, föreslogs att ändringen skulle träda i kraft den 1 januari 2001.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag om en ny tvingande bestämmelse i LAS om rätt att stanna kvar i anställningen till 67 års ålder. Bestämmelsen skall träda i kraft den 1 september i år. Enligt en övergångsbestämmelse skall kollektivavtal som ingåtts före lagens ikraftträdande gälla trots den nya tvingande bestämmelsen fram till dess att avtalet löpt ut, dock längst till och med utgången av år 2002. Åldersgränsen i LAS för när en arbetstagare endast har rätt till en månads uppsägningstid och inte längre har företrädesrätt föreslås bli höjd från 65 till 67 år. Den nuvarande regeln som ger möjlighet att viss-tidsanställa en person som pensionerats ändras så att tidsbegränsad anställning blir möjlig först vid 67 års ålder. På motsvarande sätt föreslås att de nuvarande föreskrifterna i den s.k. PISA-förordningen, som reglerar tidpunkten för avgångsskyldighet för vissa arbetstagare med icke-statlig anställning, tillämpas utan hinder av den nya regeln i LAS till dess att kollektivavtalet på det statliga området, PA-91, löpt ut, dock längst till utgången av år 2002.

Den nuvarande åldersgränsen på 65 år för rätt till läkarvårdsersättning, tandvårdsersättning respektive ersättning för sjukgymnastik föreslås bli anpassad till ändringen i LAS så att det blir möjligt för de berörda yrkesgrupperna att arbeta upp till 67 års ålder.

En person som arbetar och är försäkrad för sjukpenning efter att ha fyllt 65 men inte 67 år och till följd av arbetsskada får sin arbetsförmåga nedsatt skall ha rätt till livränta enligt bestämmelserna i lagen om arbetsskadeförsäkring. Ersättningen skall kunna betalas ut längst till den månad då personen fyller 67 år.

I övrigt innehåller propositionen bedömningar i fråga om behovet av anpassningar av åldersgränserna dels för rätt till arbetslöshetsersättning och för möjligheten att delta i arbetsmarknadspolitiska program m.m., dels vad avser sjukpenning, rehabiliteringsersättning och förtidspension. I dessa avseenden föreslås inte några förändringar.

I det följande behandlar utskottet de olika frågorna i separata avsnitt. Utskottet uppehåller sig huvudsakligen vid de frågeställningar som berörts i de väckta motionerna.

Utskottets överväganden

Allmänna frågor med anknytning till pensionssystemet och möjligheten att arbeta till 67 års ålder

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker dels en motion (mp) om att det bör införas en flexibel pensionsålder mellan 55 och 70 år och att de lagändringar som behandlas i detta ärende bör anpassas till detta, dels en motion (kd) om att det bör tillsättas en utredning om ett uthålligt arbetsliv för att göra det möjligt att stanna kvar i arbetslivet.

Jämför reservation 1 (mp).

Motioner

Kristdemokraterna påminner i sin kommittémotion A13 om att partiet länge krävt att regeringen skall underlätta för människor att delta på arbetsmarknaden på ett mer flexibelt sätt. De framhåller att önskemålen om arbetstid ser olika ut under olika delar av livet. Detta borde återspeglas i en utökad frihet för var och en att välja tidpunkt för pension. Propositionen är enligt *Kristdemokraterna* ett steg i rätt riktning, men för att i praktiken göra det möjligt för människor att kunna välja att arbeta längre krävs ett hållbart arbetsliv. Det måste vara möjligt att bedriva studier under perioder av det aktiva arbetslivet och det måste vara möjligt att kombinera arbetslivet med ett aktivt föräldraskap. *Kristdemokraterna* anser att partiets förslag om barnomsorgskonto eller vårdnadsbidrag skulle skapa bättre förutsättningar. Regeringen bör tillsätta en utredning om ett uthålligt arbetsliv (yrkande 1).

I motion A18 hänvisar *Barbro Feltzing (mp)* till Miljöpartiets kritik av det nya pensionssystemet, som partiet anser vara djupt orättvist eftersom de som av olika skäl behövt arbeta deltid, huvudsakligen kvinnor, får betydligt mindre pensionsrätt och slutlig pension än andra. Somliga är trötta och utslitna redan vid 55 års ålder, medan andra har mycket att ge även efter 65 år. Därför bör man ha en flexibel pensionsålder mellan 55 och 70 år med rätt till garantipension från 55 år och med en återinförd rätt till delpension. Partiet tar avstånd från tanken på att höja den allmänna pensionsåldern till 67 år. I stället bör man genom arbetstidsförkortning och annan flexibilitet i arbetslivet göra det attraktivt för dem som faktiskt vill fortsätta att arbeta i högre ålder. Den enskilde skall ha rätt att själv kunna välja att arbeta vidare och detta ända upp till 70 års ålder. De lagar som berörs i ärendet bör i enlighet med detta anpassas till en flexibel pensionsålder mellan 55 och 70 år (yrkandena 1 och 2).

Socialförsäkringsutskottets yttrande

Socialförsäkringsutskottets yttrande innehåller inledningsvis en redogörelse för det nya ålderspensionssystemet. Utskottet framhåller att det rent allmänt är både angeläget och önskvärt att det skall vara möjligt för den som så vill att arbeta i vart fall till 67 års ålder eftersom den inkomstgrundade ålderspensionen i det nya systemet, till skillnad från ATP-systemet, grundas på livsinkomstprincipen. I och med övergången till det nya ålderspensionssystemet är det sannolikt att vissa personer kommer att vilja fortsätta att förvärvsarbeta även efter 65 år för att förbättra pensionen. Förslaget i propositionen är positivt i den meningen att det kommer att ge dessa människor en möjlighet att förbättra sin pension. Socialförsäkringsutskottet påpekar att det även i fortsättningen kommer att finnas en rätt till garantipension från 65 års ålder på samma sätt som i dag, liksom förtidspension eller motsvarande för den som av medicinska orsaker blir arbetsförmögen före 65 års ålder. – Vad avser kravet i motion A18 om en flexibel pensionsålder mellan 55 och 70 år konstaterar utskottet att inkomstgrundad ålderspension kan tas ut från 61 års ålder, medan garantipension får tas ut fr.o.m. 65 år och detta även om den bara utges som en utfyllnad. Någon högsta åldersgräns för att påbörja uttag av inkomstgrundad ålderspension eller garantipension finns inte, men pension betalas senast ut fr.o.m. den månad då den pensionsberättigade fyller 70 år om denne inte begärt något annat. Socialförsäkringsutskottet påpekar att de nu redovisade åldersgränserna är helt i enlighet med riksdagens beslut i juni 1998 när förslaget till ett nytt ålderspensionssystem antogs. Mot den bakgrunden och då det reformerade ålderspensionssystemet inrymmer en hög grad av flexibilitet finner utskottet inte skäl att ställa sig bakom kravet på en sänkning av pensionsåldern till 55 år.

Utskottet

Utskottet tar först ställning till *Barbro Feltzings (mp)* motion A18. Motionen utgår från Miljöpartiets kritiska inställning till det redan beslutade nya ålderspensionssystemet, medan propositionens förslag bygger på det nya systemet. Enligt utskottets mening kan det inte komma i fråga att nu gå ifrån det i bred politisk enighet antagna ålderspensionssystemet. Med anledning av motionens krav på en flexibel pensionsålder mellan 55 och 70 år kan arbetsmarknadsutskottet liksom socialförsäkringsutskottet konstatera att det nya pensionssystemet gör det möjligt att ta ut inkomstgrundad ålderspension från 61 års ålder, medan garantipension kan tas ut fr.o.m. 65 år och detta även om den bara utges som utfyllnad. Någon högsta åldersgräns för att påbörja uttag av inkomstgrundad ålderspension finns inte, men pension betalas senast ut från den månad då den pensionsberättigade fyller 70 år om denne inte begär något annat. En hög grad av flexibilitet finns alltså inbyggd i systemet. Utskottet delar socialförsäkringsutskottets uppfattning att en sänkning av pensionsåldern till 55 år, som föreslås i motionen, är uteslutet med hänsyn till att antalet pensionärer blir alltför i förhållande till antalet yrkesverksamma och att stora

pensionsavgångar kan förväntas inom några år. Som framhålls i yttrandet ökar dessutom medellivslängden med den påföljden att pension för varje pensionär genomsnittligt sett skall betalas ut under fler år. Andelen yrkesverksamma bör i stället öka, och framför allt bör de yrkesverksamma kunna vara kvar i förvärvslivet längre, vilket är en av huvudtankarna bakom den nu behandlade propositionen. Genom att minska hindren för dem som vill och kan arbeta längre än till 65 års ålder kan även en kommande brist på arbetskraft motverkas, vilket är av största betydelse för att inte tillväxten och välfärden skall hotas på sikt. Med det anförda avstyrker utskottet motion A18 yrkandena 1 och 2.

Utskottet kan ansluta sig till stora delar av det som framförs i *Kristdemokraternas* motion A13 om att arbetslivet blir alltmer krävande och att människors val att arbeta längre i praktiken förutsätter ett hållbart arbetsliv. Liksom Kristdemokraterna anser utskottet att arbetsmarknadens parter måste arbeta för att arbetslivets förutsättningar ställs i relation till människors begränsningar så att både fysisk och psykisk förslitning motverkas. Utskottet har inte heller någon annan uppfattning i fråga om möjligheterna att kombinera arbetsliv med familjeliv och fritid och om att kunna varva studier och arbetsliv. Ohälsan i arbetslivet är ett stort problem, och krafter måste satsas på att finna metoder att förbättra arbetsmiljön. I sammanhanget kan utskottet hänvisa till den öppna utfrågning som utskottet arrangerade för någon tid sedan för att få en bättre bild av vad problemen består i. Med anledning av motionens krav på en utredning kan utskottet hänvisa till den arbetsgrupp inom Näringsdepartementet som har till uppgift att ta fram en handlingsplan på arbetsmiljöområdet. Gruppen, som påbörjade sitt arbete i början av förra året, består av tjänstemän inom Regeringskansliet och experter från bl.a. Arbetsmiljöverket och Arbetslivsinstitutet. En referensgrupp med representanter för arbetsmarknadens parter är knuten till gruppen. Gruppen har hittills i en delrapport (Ds 2000:54) ställt samman statistik och olika undersökningar om sambandet mellan långa sjukskrivningar och den ökade stressen och arbetsbelastningen i arbetslivet. Arbetsgruppens arbete har utgått från ett helhetsperspektiv. Enligt vad utskottet erfarit kommer gruppen att inom kort att lägga fram sina förslag till regeringen i en slutrapport. Bland annat kommer det att finnas ett förslag om en trepartsdialog mellan regeringen/de statliga verken, arbetsgivare och arbetstagare där det övergripande målet är att komma fram till ett åtgärdsprogram för att på lång sikt råda bot på den negativa stressen i arbetslivet. Några frågor som bedöms vara lämpliga att ta upp i denna trepartsdialog är individuellt anpassade arbetstider, inflytande, delaktighet, kunskapsspridning och certifiering av arbetsmiljöarbetet. Enligt uppgift kommer gruppen också att föreslå en översyn av vissa bestämmelser i arbetsmiljölagen och medbestämmandelagen. Utskottet kan också nämna att regeringen i slutet av mars gav Statskontoret i uppdrag att utreda hur ett mer effektivt utnyttjande av företagshälsovård skall kunna medverka till att förebygga ohälsa på arbetsplatserna. Med detta kan utskottet konstatera att det redan pågår ett brett upplagt

arbete på området. Något uppdrag till regeringen att tillsätta en utredning kan inte anses erforderligt. Motion A13 yrkande 2 avstyrks.

Ny regel i LAS om rätt att stanna kvar i anställningen

Utskottets förslag i korthet

I enlighet med principerna i det nya ålderspensionssystemet som bygger på den s.k. livsinkomstprincipen skall det göras möjligt för arbetstagare att arbeta upp till 67 års ålder. Utskottet tillstyrker regeringens förslag att detta skall genomföras med en ny tvingande regel i LAS som ger arbetstagaren rätt att stanna kvar i anställningen till 67 års ålder. Enligt en övergångsbestämmelse skall kollektivavtal som ingåtts före ikraftträdandet den 1 september 2001 gälla utan hinder av den nya regeln, dock längst till och med utgången av år 2002. Detta innebär att utskottet avstyrker Vänsterpartiets motion om avslag på propositionen i denna del. Utskottet kan inte heller biträda Moderaternas motion där man förordar en annan modell för att genomföra möjligheten att arbeta längre.

Jämför reservation 2 (v).

Propositionen

Regeringen konstaterar att parterna inte har försökt reglera frågan om möjlighet att kvarstanna i anställningen till 67 års ålder, trots att frågan varit aktuell och diskuterats vid flera tillfällen sedan början av 1990-talet. Regeringen ser det därför som nödvändigt att nu genomföra förändringen genom lagstiftning. Regeringen framhåller att den vid flera tillfällen har klargjort att frågan om en möjlighet att stanna kvar i anställningen till 67 års ålder är bäst lämpad att lösas genom kollektivavtal.

Arbetstagare skall ges ökat anställningsskydd genom att det införs en tvingande reglering i LAS. Den nya regeln, 32 a §, innebär att en arbetstagare skall ha rätt att kvarstå i anställningen till utgången av den månad då han eller hon fyller 67 år. Möjligheten för arbetstagaren att arbeta till 67 års ålder och därmed kunna utöka pensionen skall vara en rättighet för den enskilde individen. Det är alltså inte fråga om en skyldighet att arbeta till denna ålder. I framtiden kommer det inte att vara möjligt att träffa överenskommelse, vare sig genom kollektivavtal eller enskilt avtal, om skyldighet att lämna anställningen före 67 års ålder. Det kommer däremot att vara möjligt att träffa avtal om ålder för när arbetstagaren har rätt att lämna anställningen med pension.

För arbetstagaren innebär regleringen en möjlighet till uppsägning när han eller hon inte längre vill kvarstå i anställningen. För arbetsgivaren innebär den att det ställs krav på saklig grund om arbetsgivaren anser att arbetstagaren av åldersskäl inte bör kvarstå i anställningen. Till skillnad från vad som gäller i dag enligt kollektivavtal eller den s.k. PISA-förordningen om ålder för av-

gång får en bedömning göras av varje enskild arbetstagares arbetsförmåga i det fall att arbetsgivaren inte önskar att arbetstagaren skall kvarstå i anställningen.

I frågan hur en reglering skulle förhålla sig till Europarådets sociala stadga resp. vissa ILO-konventioner (Internationella arbetsorganisationen) gör regeringen bedömningen att en helt tvingande lagstiftning inte skulle strida mot dessa internationella åtaganden.

Några undantag från den tvingande regeln skall inte kunna göras. På det sättet skall det tydligt framgå att det är fråga om en rättighet för arbetstagaren. Det innebär att varje arbetstagare, även om det för närvarande gäller lägre ålder för avgångsskyldighet än 65 år, får en möjlighet att själv avgöra om han eller hon vill utnyttja sitt anställningsskydd och tjäna in pension under längre tid än vad som är möjligt i dag. Möjligheten att göra undantag för vissa yrkesgrupper med lägre ålder för avgångsskyldighet avvisas bl.a. med hänvisning till svårigheter att utforma en sådan reglering.

Den nya tvingande lagregeln föreslås träda i kraft den 1 september i år. Med hänvisning till att det är angeläget med ett tämligen snabbt genomslag för den nya regleringen och för att undanröja den osäkerhet som kan finnas om avtalens löptider föreslås att den tvingande bestämmelsen gäller framför kollektivavtalsreglering från och med den 1 januari 2003. De kollektivavtal som i dag reglerar tidpunkten för avgångsskyldighet och som inte löpt ut vid utgången av år 2002 kommer därmed att sakna verkan i den delen. En motsvarande övergångsbestämmelse föreslås i fråga om den förutnämnda PISA-förordningen.

Den särskilda övergångsbestämmelsen tar bara sikte på kollektivavtal. Någon övergångsbestämmelse i fråga om enskilda avtal om ålder för avgångsskyldighet som träffats före ikraftträdandet bör inte införas enligt propositionen. Dessa avtal gäller alltså även efter ikraftträdandet.

Motionerna

Två motioner avser denna del av propositionen. *Moderaterna* förordar i kommittémotionen A16 en annan modell för att genomföra en högre ålder för avgångsskyldighet medan *Vänsterpartiet* i kommittémotionen A17 (yrkande 1) yrkar avslag på propositionen i denna del. Motion So539 av *Kenneth Johansson m.fl. (c)* från den allmänna motionstiden 2000 efterlyser ändringar i de arbetsrättsliga reglerna för att göra det möjligt att delta i arbetslivet till 67 års ålder (yrkande 7).

Vänsterpartiet, som hänvisar till synpunkter som framkommit vid remissbehandlingen, anser att den metod som regeringen valt innebär att kollektivavtalets ställning ifrågasätts. Partiet säger sig vara oroligt för det nya pensionssystemets effekter för stora grupper löntagare som riskerar att få en dålig pension, men anser inte att lösningen på problemet är att riva upp kollektivavtalen. I motionen pekar man på de tvister som den nya regleringen kan leda till – det blir ingen värdig avgång när arbetsgivaren tvingas dra fram allt negativt om den anställde. Även anställda med anställningsstöd, lönebidrag

och skyddat arbete riskerar sådana tvister. Partiet pekar också på konsekvenserna på kulturområdet när det blir domstolens sak att avgöra om konstnärens prestationer är så dåliga att det finns saklig grund för uppsägning.

Moderaterna instämmer i de syften som ligger till grund för propositionen och anser liksom regeringen att åldern för avgångsskyldighet bör höjas till 67 år. Det är enligt motionen viktigt att den som kan, vill och orkar ges rätten att arbeta ytterligare ett par år. Partiet beklagar att frågan inte har kunnat lösas avtalsvägen och delar regeringens uppfattning att det nu är nödvändigt med lagstiftning. Däremot anser *Moderaterna* att regeringen givit lagstiftningen en mindre lämplig utformning. Partiet ser stora fördelar med den lösning som presenterades i departementspromemorian (Ds 1999:39), dvs. en lagregel som innebär att avtal som föreskriver en avgångsskyldighet mellan 65 och 67 år skall sakna verkan i den delen och att det enligt dessa avtal i stället skall gälla en avgångsskyldighet vid fyllda 67 år. Skälen är enligt motionen följande. För det första påverkar en sådan lagändring bara de arbetstagare som egentligen åsyftas, nämligen de som med nu gällande avtal är tvingade att avgå vid 65 års ålder. Däremot berörs inte de yrkeskategorier som har en enligt avtal tidigare avgångsskyldighet, såsom militärer, brandmän, flygledare och viss konstnärlig personal. Det blir därmed ett mindre ingrepp i kollektivavtalen än enligt regeringens förslag. För det andra är det en fördel att man med en sådan regel undviker att skriva in tidpunkten för avgångsskyldighet i lagen om anställningsskydd. Man kan därmed behålla den avtalsfrihet som nu råder beträffande möjligheten att träffa såväl kollektivavtal som andra avtal om avgångsskyldighet. Det blir bara i åldersskiktet 65 till 67 år som avtalsfriheten inskränks. Partiet konstaterar att regeringens modell innebär att det blir förbjudet inte bara att träffa kollektivavtal om en annan tvingande avgångsålder än 67 år, utan också att träffa enskilda avtal mellan arbetstagare och arbetsgivare med sådant innehåll. Propositionen leder även till en kraftigt höjd ålder för avgångsskyldighet för grupper som i dag, på goda grunder, har avtal om lägre avgångsålder än 65 år. Regeringens lagförslag tvingar fram en ordning där långvariga anställningsförhållanden måste brytas genom uppsägning, vilket i sin tur ytterst leder till tvister i domstol.

Utskottet

Rättsliga utgångspunkter

Det förenklade förfarandet enligt 33 § LAS i samband med avgång med pension är ett undantag från lagens huvudregel att en anställning som gäller tills vidare bringas att upphöra genom uppsägning (4 § andra stycket). Bakgrunden är kravet i 7 § att en uppsägning från arbetsgivarens sida skall vara sakligt grundad. Som huvudprincip gäller att ålder inte i och för sig utgör saklig grund för uppsägning, men ålder utgör däremot grund för pensionering när den för yrket gällande pensionsåldern har uppnåtts. Genom att knyta upphörandet av anställningen till åldern för avgångsskyldighet enligt avtal eller till den kompletterande åldersregeln behövs alltså enligt nuvarande re-

glering ingen saklig grund-prövning för anställningens upphörande i dessa fall.

Vad avser frågan om en ny lags tillämplighet på äldre rättsförhållanden innebär de allmänna principerna i svensk rätt på civilrättens område att materiella regler normalt blir tillämpliga endast på sådana rättsförhållanden som uppkommer efter den nya lagens ikraftträdande. Tvingande regler har ibland fått slå igenom även på bestående rättsförhållanden, men där har den största restriktivitet iakttagits (prop. 1975/76:105). På arbetsrättens område har man dock ibland låtit dispositiva lagregler få retroaktiv verkan på ingångna avtal. Så skedde bl.a. vid införandet av medbestämmandelagen 1975 och i fråga om 1979 års jämställdhetslag men däremot inte i samband med 1982 års anställningsskyddslag. Vid genomförandet 1993 av förlängda avtalstider för visstidsanställning vid arbetsanhopning och för provanställning föreskrevs att kollektivavtal som ingåtts före ikraftträdandet skulle vara utan verkan till den del som avtalet innehöll bestämmelser om kortare avtalstider, såvida inte avtalet tillkommit i syfte att göra avsteg från de nya reglerna. I lagstiftningsärendet uttalade Lagrådet, vilket återgavs av arbetsmarknadsutskottet vid behandlingen av förslagen, att det numera fick anses vara stadgad lagstiftningspraxis på det arbetsrättsliga området att dispositiva lagregler ges retroaktiv inverkan på äldre avtalsbestämmelser, under förutsättning att det befinns angeläget att de nya lagreglerna får ett snabbt genomslag på hela arbetsmarknaden.

Den sistnämnda metoden för att genomföra ny lagstiftning kritiserades 1994 i ett enhälligt yttrande av ILO:s styrelse, som uppmanade regeringen att i framtiden avstå från lagstiftning som på detta sätt ingriper i kollektivavtalen.

Ställningstagande

Utskottet tar först upp *Vänsterpartiets* yrkande i motion A17 om avslag på förslaget om ändring i LAS i fråga om ålder för avgångsskyldighet. Partiets kritik går ut på att man, genom att göra den nya lagregeln tvingande och genom att de kollektivavtal som står i strid med den nya bestämmelsen efter en tid blir ogiltiga, bryter mot svensk tradition och mot ILO-konventioner.

Utskottet vill till en början understryka den viktiga principen i det nya pensionssystemet att det skall vara möjligt att påverka pensionens storlek genom arbete under betydligt längre tid än tidigare. Frågan är enligt utskottets mening av stor dignitet och av stort samhällsintresse. För att denna möjlighet skall bli verklig för en större grupp måste vissa hinder minska. De nuvarande åldersgränserna för avgångsskyldighet i kollektivavtalen är ett sådant hinder.

Liksom regeringen anser utskottet att frågan är bäst lämpad att lösas genom kollektivavtal, och det är därför att beklaga att parterna inte gjort några försök att reglera frågan trots att den varit aktuell och diskuterats i mer än tio år. Det är riktigt som Vänsterpartiet framhåller att man i Sverige under lång tid låtit arbetsmarknadens parter avtala om villkoren på arbetsmarknaden och att tvingande lagstiftning har undvikits. Denna princip är dock inte utan undantag. Vissa regler har parterna inte rätt att förfoga över. Det gäller grund-

läggande principer som arbetstagarbegreppet, kravet på saklig grund för uppsägning och skyddet mot vissa former av diskriminering.

Ingrepp i gällande kollektivavtal bör enligt utskottets mening undvikas så långt som möjligt. Även ingrepp i enskilda avtal bör undvikas. I enlighet med de allmänna principerna för ny lagstiftnings inverkan på redan ingångna avtal borde därför en reglering inte få effekt på gällande kollektivavtal utan få genomslag när tiden för avtalen löpt ut. Utskottet kan dock liksom regeringen konstatera att kollektivavtalen kan vara formulerade på många olika sätt och med olika förlängningsklausuler som kan göra det svårt att utläsa när avtalen löper ut. Om man ansluter sig till pensionssystemets principer och till att det skall vara möjligt för den enskilde att kunna arbeta i högre ålder blir det därför ofrånkomligt att i det läge som nu råder sätta avtal åt sidan som begränsar denna möjlighet och rättighet för den enskilde arbetstagaren. Utskottet vill understryka att det fortfarande kommer att vara möjligt att i avtal bestämma ålder för när en arbetstagare har *rätt* att avgå med pension.

När det gäller *Moderaternas* förslag i motion A16 om hur den höjda åldersgränsen bör åstadkommas vill utskottet framföra följande.

Det kan diskuteras hur en möjlighet för arbetstagaren att stanna kvar i anställningen bäst genomförs i lagstiftningen, det visar inte minst de olika modeller som beskrivits i 1999 års departementspromemoria. Att beakta i sammanhanget är hur lagstiftningen förhåller sig till de internationella konventioner som Sverige är bundet av och som berörs i propositionen, dvs. Europarådets sociala stadga och ILO-konventionerna nr 98 om tillämpning av principerna för organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten resp. nr 154 om främjandet av kollektiva förhandlingar.

Moderaternas förslag, som motsvarar det ovan vid 5) beskrivna alternativet att ändra avtalen genom lag, tar enbart sikte på sådana avtal som föreskriver avgångsskyldighet mellan 65 och 67 års ålder och innebär att avtalen skall vara utan verkan i den delen. I stället skall avgångsskyldighet gälla från den dag arbetstagaren fyller 67 år. Fördelen med en sådan modell skulle vara dels att den bara påverkar dem som med nu gällande avtal är tvingade att avgå vid 65 år men inte de yrkeskategorier som har en avtalad tidigare avgångsskyldighet, dels att man undviker att i lagen skriva in själva tidpunkten för avgångsskyldigheten. På detta sätt menar Moderaterna att ingreppet i kollektivavtalen minimeras.

Utskottet delar regeringens bedömning att en helt tvingande lagstiftning torde stå i bättre överensstämmelse med internationella åtaganden än ett ingrepp i gällande kollektivavtal på det sätt som förordas i departementspromemorian och i Moderaternas motion. Det finns skäl att uppmärksamma att detta även var den svenska ILO-kommitténs uppfattning under remissbehandlingen. Även om en sådan reglering i viss mening blir mer ingripande i det rådande systemet kan den rimligen inte antas strida mot de internationella åtagandena. Som sägs i propositionen kan avsikten med konventionerna inte vara att en stat i och med ratificeringen för all framtid avhänder sig möjligheten att lagstifta inom ett område som tidigare varit lämnat åt parterna att

reglera. Det skulle i så fall innebära att en stat fråntogs möjligheten att lagstifta även i en fråga av mycket starkt intresse. T.ex. skulle ett krav i lag på saklig grund för uppsägning kunna få stå tillbaka för en äldre avtalsreglering med avvikande innehåll.

Det finns skäl att uppmärksamma att det lagstiftningsärende som 1994 föranledde kritik från ILO skilde sig från det nu behandlade ärendet. Det var den gången inte fråga om att införa tvingande lagstiftning utan om att ändra dispositiv lagstiftning. Övergångsbestämmelsen innebar att kollektivavtal som ingåtts före ikraftträdandet undanröjdes till den del de innebar kortare avtals-tider än de nya lagreglerna medgav. Det uttalade syftet var att lagändringarna skulle få snabbt genomslag. Om avtalen däremot hade tillkommit för att utgöra avsteg från de nya reglerna skulle de gälla.

Även om bedömningen är att den nu föreslagna regleringen inte strider mot ILO-konventionerna kan det naturligtvis inte med säkerhet sägas att det förhåller sig så. Med anledning av den tveksamhet som Lagrådets yttrande ger uttryck för vill utskottet som sin mening uttala att de eventuella betänkligheterna mot att låta den nya lagstiftningen sätta ingångna avtal åt sidan i vart fall borde bli mindre med den av regeringen föreslagna modellen, som innebär att avtalet ersätts av en rättighet för arbetstagaren att vara kvar i anställningen, än med den alternativa metod som Moderaterna förespråkar.

I sammanhanget finns det också skäl att uppmärksamma att ILO-kommittén sett det som en brist att departementspromemorians förslag skulle utesluta vissa grupper från möjligheten att vara kvar i anställningen, vilket skulle stå i strid med bestämmelserna i ILO:s rekommendation nr 162 angående möjlighet till flexibel pensionsålder. En annan fördel med en tvingande regel utan undantag är att ingen yrkesgrupp särbehandlas i förhållande till någon annan.

Såväl Moderaterna som Vänsterpartiet framhåller att en tvingande reglering av åldern för avgångsskyldighet kommer att medföra tvister när anställningsförhållanden måste brytas genom uppsägning före 67 års ålder. Utskottet anser liksom regeringen att denna konsekvens måste accepteras, men som sägs i propositionen är det svårt att bedöma i vilken utsträckning detta kommer att bli fallet. Redan med nuvarande reglering kan det dock uppkomma fall när saklig grund-frågan ställs på sin spets i förhållande till äldre personer, t.ex. om en arbetsgivare har försummat att tillämpa den särskilda avgångsregeln. Liksom i andra uppsägningsfall får det ankomma på domstolarna att närmare utveckla innebörden av kravet på saklig grund i de fall som kommer under deras prövning.

Sammanfattningsvis kan utskottet inte biträda vare sig Vänsterpartiets yrkande om avslag på propositionen i denna del eller Moderaternas förslag om en alternativ regel. Motionerna A17 yrkande 1 (v) och A16 (m) avstyrks därmed.

När det gäller själva *tidpunkten för ikraftträdandet* delar utskottet regeringens uppfattning att det är angeläget med ett tämligen snabbt genomslag för den nya regleringen. Från och med ingången av år 2003 kommer möjlig-

heten att arbeta till 67 års ålder att ha direkt betydelse för den som omfattas av det nya pensionssystemet. Utskottet finner det rimligt att den tvingande regleringen gäller framför kollektivavtalsregleringen från och med den 1 januari 2003.

Som redovisats ovan avser den särskilda övergångsbestämmelsen bara kollektivavtal. Avsikten är att enskilda avtal om ålder för avgångsskyldighet som träffats före lagens ikraftträdande skall gälla även fortsättningsvis i enlighet med de allmänna principerna i svensk rätt att materiella regler normalt blir tillämpliga endast på rättsförhållanden som uppkommer efter den nya lagens ikraftträdande (propositionen s. 32 resp. 45).

Utskottet vill till sist göra några påpekanden. Rätten att kvarstå i anställningen till 67 års ålder gäller enligt den nya paragrafen ”om inte annat följer av denna lag”. I propositionen exemplifieras detta med att det föreligger saklig grund för uppsägning eller grund för avskedande. Utskottet vill i tydlighetens intresse tillägga att rätten att stanna kvar till 67 år självfallet inte heller gäller om arbetstagaren har en tillåten tidsbegränsad anställning med kortare avtals-tid.

33 § skall enligt propositionen alltså vara dispositiv för parterna. Enligt den nya lydelsen av paragrafens första stycke kan arbetsgivaren tillämpa det förenklade förfarandet vid utgången av den månad då arbetstagaren fyller 67 år, inte som för närvarande även när arbetstagaren uppnår åldern för avgångsskyldighet enligt avtal. Det finns enligt utskottets mening skäl att klargöra att dispositiviteten inte kan utnyttjas för att avtala om en lägre ålder för det förenklade förfarandet. Detta skulle ju i så fall stå i strid med den tvingande regleringen i 32 a §.

Med det anförda ställer sig utskottet bakom regeringens förslag om rätt att stanna kvar i anställningen till 67 års ålder. Utskottet ansluter sig också till förslaget i fråga om sådan avgångsskyldighet som följer av den s.k. PISA-förordningen. Motion So539 yrkande 7 (c) får anses tillgodosedd med utskottets ställningstagande.

Andra ändringar i lagen om anställningsskydd

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag om förstärkt anställningsskydd för äldre. Åldersgränsen för när avtal om tidsbegränsad anställning skall vara tillåtet höjs från 65 till 67 år. Åldersgränsen för när en arbetstagare bara har rätt till en månads uppsägningstid höjs på motsvarande sätt. Den högre åldersgränsen skall även gälla i fråga om tidpunkten för när en arbetstagare inte längre har företrädesrätt i samband med turordning m.m.

Utskottet avstyrker Vänsterpartiets yrkande om avslag på förslaget om tidsbegränsad anställning.

Utskottet avstyrker även ett förslag från Vänsterpartiet om att upphäva turordningsundantaget för företag med färre än tio anställda. Detsamma gäller Vänsterpartiets yrkande om att återinföra kravet på centralt fackligt godkännande av vissa turordningsavtal för äldre. Jämför reservationerna 3 (v), 4 (s, v) och 5 (v).

Propositionen

I propositionen föreslås vissa andra ändringar i lagen om anställningsskydd till följd av den nya bestämmelsen i 32 a § om rätt att kvarstå i anställningen till 67 år.

För närvarande gäller enligt 5 § att det är möjligt att träffa *avtal om tidsbegränsad anställning* efter det att arbetstagaren har uppnått den ålder som medför skyldighet att avgå med ålderspension. Om någon sådan avgångsskyldighet inte finns är detta möjligt sedan arbetstagaren fyllt 67 år. Enligt förslaget i propositionen slopas anknytningen till avgångsskyldigheten. I enlighet med att det fortsättningsvis inte blir möjligt att träffa avtal om avgångsskyldighet för 67 års ålder föreslås att möjligheten att avtala om tidsbegränsad anställning skall gälla personer som fyllt 67 år. Regeln skall även fortsättningsvis vara dispositiv. Den skall liksom övriga förslag träda i kraft den 1 september i år. Någon särskild övergångsbestämmelse föreslås inte.

Enligt nuvarande reglering i 33 § tredje stycket har en arbetstagare som fyllt 65 år eller uppnått åldern för avgångsskyldighet enligt avtal ett svagare anställningsskydd såtillvida att arbetstagaren inte har rätt till längre *uppsägningstid* än en månad och inte heller *företrädesrätt* i samband med turordning vid uppsägning på grund av arbetsbrist (22 §), vid återanställning (25 §) eller vid anställning med högre sysselsättningsgrad (25 a §) och inte heller den särskilda företrädesrätt som kan tillkomma arbetstagare med nedsatt arbetsförmåga (23 §). Regeringen föreslår att den nu berörda åldersgränsen höjs till 67 år. Bestämmelsen skall även fortsättningsvis vara dispositiv för parterna.

Motion

Vänsterpartiet yrkar i sin motion A17 avslag på förslaget om höjd ålder för möjligheten att träffa *avtal om tidsbegränsad anställning*. I motionen hänvisas till att en bestämmelse som anknyter till ålder kan leda till att den som pensioneras tidigare får svårare att få arbete (yrkande 3). Regeringsförslaget om att undanröja kollektivavtalen tillsammans med andra regler i lagen innebär en försvagning av anställningsskyddet för de äldre. Därför bör *turordningsundantaget* för små företag undanröjas (yrkande 2) och kravet på *centralt godkännande* för avsteg från turordningslistan vid uppsägning av personer över 57 år återinföras (yrkande 4).

Utskottet

Utskottet kan först konstatera att den föreslagna högre åldern för möjligheten att träffa *avtal om tidsbegränsad anställning* innebär ett förstärkt anställningsskydd. Att ett starkt anställningsskydd skulle kunna leda till tveksamhet för arbetsgivare att anställa är i och för sig inget nytt. En höjd gräns till 67 år kan medföra att arbetsgivare drar sig för att tillsvidareanställa pensionerade personer som är yngre än så. Som framhålls i propositionen finns det även andra situationer där tidsbegränsade anställningsavtal är tillåtna och skulle kunna användas för personer under 67 år. Det andra alternativet, en anknytning till pensioneringen, skulle kunna medföra tolkningssvårigheter, t.ex. om det skulle krävas att arbetstagaren tagit ut hela pensionen. Till det kommer, vilket påpekas i propositionen, att tidpunkten för pensionen i det nya systemet till sin konstruktion varken är förutbestämd eller absolut. Eftersom pensionsåldern även fortsättningsvis kan inträffa relativt tidigt för vissa grupper skulle ett alternativ som anknöt till pensionsåldern kunna innebära ett försvagat anställningsskydd.

Utskottets ställer sig bakom regeringens förslag i denna del och avstyrker därmed motion A17 yrkande 3 (v). I enlighet med de ovan redovisade allmänna principerna bör den höjda åldersgränsen endast avse anställningsavtal som ingåtts efter ikraftträdandet.

Förslaget att återinföra kravet på *centralt godkännande* av avsteg från turordningen för personer som är äldre än 57,5 år har prövats av utskottet flera gånger under senare år. Denna särreglering innebar att godkännande krävdes beträffande varje enskild uppsägning för att förhindra att i första hand de äldre arbetstagarna sades upp. Särregleringen slopades från 1997 bl.a. med hänvisning till att möjligheten till förtidspension av arbetsmarknadsskäl upphört. Ändringen genomfördes tillsammans med ökade möjligheter att träffa lokala kollektivavtal i fråga om andra delar av LAS. Utskottet står fast vid sin uppfattning att det inte finns skäl att återinföra denna regel.

Med det anförda avstyrker utskottet motion A17 yrkandena 3 och 4 (v).

Vad avser Vänsterpartiets yrkande om att upphäva *turordningsundantaget* för företag med färre än tio anställda kan utskottet konstatera att lagändringen i fråga antogs av en riksdagsmajoritet för mindre än ett år sedan och ännu inte varit i kraft ett halvår. Den nya lagregeln skapar enligt utskottets mening den nödvändiga balansen mellan särskilt de mindre företagens behov att tillgodose sin kunskapsförsörjning och de anställdas behov av anställningstrygghet. Möjligheten att göra undantag är ett av flera sätt att stimulera både småföretagandet som sådant och de små företagens möjligheter att anställa välutbildad och kompetent personal. Det finns enligt utskottets mening inga skäl att upphäva undantagsregeln. Därmed avstyrks motion A 17 yrkande 2 (v).

Åldersgränser för arbetslöshetsförsäkringen och arbetsmarknadspolitiska insatser

Utskottets bedömning i korthet

Utskottet delar regeringens bedömning i fråga om möjligheten för personer över 65 år att få arbetsförmedlingsservice och kunna delta i olika arbetsmarknadspolitiska program. Några formella åldersgränser finns inte och bör inte heller införas. Åldersgränsen på 65 år för arbetslöshetsförsäkring bör ligga fast.

Utskottet avstyrker två motioner (kd, c) om att lönebidrag bör kunna utges till 67 års ålder.

Propositionen

I propositionen redovisar regeringen vad som gäller i fråga om åldersgränser för arbetsförmedlingsservice, arbetsmarknadspolitiska program, anställningsstöd och lönebidrag. Gemensamt för dessa insatser är att det inte finns någon formell övre åldersgräns, och några förändringar föreslås inte heller i detta avseende. Däremot redovisar regeringen sin bedömning av möjligheterna för personer över 65 år att komma i fråga för dessa insatser.

Allmän *arbetsförmedlingsservice* skall enligt propositionen kunna lämnas även efter fyllda 65 år.

Vad avser *arbetsmarknadspolitiska program* anser regeringen att det knappast kan anses arbetsmarknadspolitiskt motiverat med t.ex. arbetsmarknadsutbildning eller arbetspraktik efter fyllda 65 år eftersom programmen syftar till en återgång i reguljärt arbete.

I fråga om *anställningsstöd* konstateras att anställningar med allmänt och förstärkt anställningsstöd omfattas av LAS, vilket skulle kunna tala för att sådant stöd borde kunna utges till 67 års ålder om det ansågs arbetsmarknadspolitiskt motiverat. Enligt propositionen bör å andra sidan alla arbetsmarknadspolitiska insatser ges upp till samma ålder. Till det kommer att den som har fyllt 65 år har sin försörjning tryggad genom garantipension. Enligt regeringen kan det dessutom ifrågasättas om en arbetstagare skall kunna höja sitt intjänandeunderlag efter 65 år genom en statlig subvention. Propositionens slutsats blir att inte heller anställningsstöd skall kunna utges upp till 67 år.

Motsvarande resonemang som i fråga om anställningsstöd förs om *lönebidragen*. Regeringen anser således att det inte heller finns skäl att lönebidrag skall kunna utges upp till 67 års ålder.

Enligt *lagen om arbetslöshetsförsäkring* upphör rätten till ersättning då den arbetslöse fyller 65 år. Regeringen finner inte skäl att ändra denna reglering med motiveringen att den arbetslöse ändå har sin försörjning tryggad genom rätten till garantipension.

Motioner

Både *Kristdemokraterna*, i motion A13, och *Centerpartiet*, i motion A14, har invändningar mot att lönebidrag inte skall kunna utges fram till 67 års ålder. *Kristdemokraterna*, som jämför med anställning i Samhall, menar att personer med lönebidragsanställningar måste göra precis samma bedömningar om sitt sociala liv och privatekonomiska förutsättningar som vanliga löntagare. Även på ett samhällsekonomiskt plan är det bättre att människor som så önskar får förbli aktiva, sägs det i motionen. *Centerpartiets* utgångspunkt är att rätten att arbeta till 67 års ålder skall omfatta alla, något annat vore diskriminering. Stöd i form av lönebidrag är i praktiken en förutsättning för att funktionshindrade skall ha rätt att arbeta till 67 år.

Utskottet

Enligt 6 § förordningen (2000:634) om arbetsmarknadspolitiska program skall en anvisning vara arbetsmarknadspolitiskt motiverad. Det betyder att den skall framstå som lämplig både för den enskilde och ur ett övergripande arbetsmarknadspolitiskt perspektiv. Motsvarande gäller enligt 9 § förordningen (2000:630) om särskilda insatser för personer med arbetshandikapp.

Enligt utskottets mening kan den höjda åldern för rätt att stå kvar i anställningen till 67 års ålder inte få medföra att personer i olika arbetsmarknadspolitiska program eller i olika former av subventionerade anställningar generellt skall ha motsvarande rätt att delta till den högre åldern. Skäligheten måste prövas mot de allmänna förutsättningarna som gäller för de olika programmen, vilket i allmänhet bör leda till slutsatsen att en insats inte är arbetsmarknadspolitiskt motiverad ur ett övergripande perspektiv. Med tanke på att den som fyllt 65 år har sin försörjning tryggad genom garantipension är en anvisning i regel inte heller motiverad av hänsyn till individen. Utskottet vill emellertid inte utesluta att bedömningen i något fall kan bli den motsatta. Till exempel skall man kunna låta en lönebidragsanställning för en funktionshindrad person fortsätta även om han eller hon fyllt 65 år om detta är befogat. Detta kräver inte någon ändring i nu gällande regler.

Utskottet delar alltså regeringens bedömning att några ändringar inte bör göras vad gäller möjligheten att delta i arbetsmarknadspolitiska program, men anser att detta inte får innebära något absolut hinder mot att en person som är över 65 år deltar. Med detta avstyrks motionerna A13 yrkande 1 (kd) och A14 yrkande 1 (c) i den mån de inte kan anses tillgodosedda genom utskottets ställningstagande.

Socialförsäkringssystemet m.m.

Utskottets förslag i korthet

Utskottet delar regeringens bedömning att några anpassningar inte bör göras i reglerna för sjukpenning, rehabiliteringsersättning och förtidspension. I fråga om arbetsskadeförsäkringen tillstyrker utskottet regeringens förslag att livränta skall kunna utges fram till 67 års ålder för en arbetsskada som inträffar mellan 65 och 67 år. I enlighet med vad socialförsäkringsutskottet föreslagit i sitt yttrande i ärendet bör en övergångsregel införas som begränsar ersättningsrätten till att avse tid efter ikraftträdandet den 1 september 2001.

Propositionen

Reglerna för *sjukpenning, rehabiliteringsersättning och förtidspension* bör enligt propositionen inte ändras med anledning av förslaget om höjd ålder för avgångsskyldighet. Det innebär att sjukpenning även fortsättningsvis skall kunna utges till 70 års ålder utom för den som uppbär ålderspension. Rehabiliteringsersättning och förtidspension skall också i fortsättningen kunna utges längst till 65 år.

I fråga om *arbetsskadeförsäkringen* gäller i dag att livränta betalas till 65 års ålder. Här föreslås den ändringen att en person som arbetar och är försäkrad för sjukpenning efter att ha fyllt 65 men inte 67 år och till följd av arbetsskada får sin arbetsförmåga bestående nedsatt skall ha rätt till livränta längst till den månad då personen fyller 67 år. Möjligheterna till högre inkomst både under de yrkesverksamma åren och efter pensioneringen är enligt regeringen en viktig faktor. En gräns vid 65 år skulle innebära att den som drabbades av arbetsskada därefter blev fråntagen denna möjlighet. Därför är det enligt propositionen viktigt att rätten att stanna kvar i arbete efter 65 år kombineras med en försäkring som täcker eventuella inkomstförluster som förorsakas av arbetsskada. I enlighet med detta föreslås en ändring i 4 kap. 4 § lagen om arbetsskadeförsäkring med ikraftträdande den 1 september 2001 (propositionens förslagspunkt 1.2). Någon särskild övergångsbestämmelse finns inte i lagförslaget.

Motion

Med motsvarande utgångspunkt som i fråga om stödet till funktionshindrade, nämligen att rätten att arbeta till 67 års ålder skall gälla alla, anser *Centerpartiet* i sin kommittémotion A14 att anpassningar till den högre åldersgränsen även bör göras i fråga om *sjukpenning, rehabiliteringsersättning och förtidspension*.

Socialförsäkringsutskottets yttrande

Socialförsäkringsutskottet delar regeringens allmänna uppfattning att förmåner och försäkringar i möjligaste mån bör följa de regler som i dag gäller för den som är över 65 år och förvärvsarbetar. Utskottet konstaterar att Centerpartiets motion A14 (yrkande 2) innebär en motsatt uppfattning. Såvitt gäller *sjukpenning* anser socialförsäkringsutskottet att den nuvarande regleringen med en övre åldersgräns vid i princip 70 år är fullt tillräcklig även med en höjd ålder för avgångsskyldighet. När det gäller *rehabiliteringsersättning* hänvisar utskottet till att sådan ersättning förutsätter att den försäkrade varit sjukskriven viss tid samt att det har gjorts en rehabiliteringsutredning och upprättats en rehabiliteringsplan. Därefter skall personen i fråga genomgå en arbetslivsinriktad rehabilitering då det utges rehabiliteringsersättning. Det är inte rimligt vare sig i förhållande till den försäkrade och arbetsgivaren eller för försäkringskassorna att en person efter att ha uppnått 65 års ålder skall kunna bli föremål för en så pass omfattande åtgärd, anser socialförsäkringsutskottet, som även påpekar att garantipension kommer att kunna utges från 65 års ålder. Utskottet anser därför inte att det finns skäl att höja åldersgränsen för rehabiliteringsersättning. I fråga om *förtidspension* instämmer socialförsäkringsutskottet i regeringens uppfattning att en förlängning till 67 år skulle urholka legitimiteten för 65-årsgränsen för garantipension. Av de nu angivna skälen avstyrks Centerpartiets motion i denna del.

Vad avser rätten till livränta enligt *arbetskadeförsäkringen* delar socialförsäkringsutskottet regeringens uppfattning att möjligheten att stanna kvar i arbete efter 65 års ålder bör kombineras med en försäkring för arbetskada. I yttrandet konstateras att någon övergångsbestämmelse inte är föreslagen, vilket enligt socialförsäkringsutskottet innebär att livränta kan utges även för tid före ikraftträdandet. I yttrandet föreslås att lagförslaget kompletteras med en övergångsbestämmelse av innebörd att den nya regeln i 4 kap. 4 § lagen om arbetskadeförsäkring inte skall tillämpas i fråga om ersättning som avser tid före ikraftträdandet.

Socialförsäkringsutskottet erinrar i sitt yttrande om att *närståendesjukpenning* enligt lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närstående-vård och *smittbärappenning* enligt lagen (1989:225) om ersättning till smittbärare utges till försäkrade som behöver avstå från förvärvsarbete av skäl som anges i respektive lag och att ingen av lagarna innehåller någon övre åldersgräns. Utskottet konstaterar att dessa ersättningar i förekommande fall kommer att utges till personer som ges rätt att kvarstå i anställningen till 67 år men har inget att erinra emot detta.

Utskottet

Arbetsmarknadsutskottet ansluter sig till regeringens allmänna utgångspunkt att förmåner och försäkringar i möjligaste mån bör följa de regler som i dag gäller för den som är över 65 år och förvärvsarbetar, vilket även socialförsäkringsutskottet instämmer i enligt sitt yttrande.

I fråga om åldersgränserna för *sjukpenning och förtidspension* har utskottet inte heller några avvikande uppfattningar än som kommer till uttryck i propositionen och i yttrandet.

Utskottet håller också med socialförsäkringsutskottet om att det inte finns skäl att höja åldersgränsen för *rehabiliteringsersättning*. Som sägs i yttrandet är det inte rimligt att en person efter att ha uppnått 65 års ålder skall kunna bli föremål för så omfattande åtgärder som det är fråga om. Garantipension kommer dessutom att kunna utges från 65 års ålder.

Detta innebär att arbetsmarknadsutskottet liksom socialförsäkringsutskottet anser att Centerpartiets motion A14 yrkande 2 bör avslås av riksdagen.

Vad slutligen gäller *arbetskadeförsäkringen* ansluter sig arbetsmarknadsutskottet till regeringens förslag att möjligheten att stanna kvar i arbete efter 65 års ålder bör kombineras med en försäkring för arbetsskada. Utskottet anser liksom regeringen att det vore olämpligt ur bl.a. arbetsmiljösynpunkt att ha en generell möjlighet att arbeta till 67 års ålder utan att denna grupp skulle vara försäkringsmässigt skyddad mot arbetsskada.

I enlighet med vad socialförsäkringsutskottet förordat i sitt yttrande bör lagförslaget kompletteras med en övergångsbestämmelse. Den nya regeln i 4 kap. 4 § lagen om arbetskadeförsäkring skall inte tillämpas i fråga om ersättning som avser tid före ikraftträdandet.

Med det nu gjorda tillägget tillstyrker utskottet propositionens förslagspunkt 1.2.

Läkarvårdsersättning, ersättning för sjukgymnastik och tandvårdsersättning

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag att åldersgränsen på 65 år för att kunna få läkarvårdsersättning, ersättning för sjukgymnastik och tandvårdsersättning bör höjas till 67 år. Ställningstagandet innebär att Vänsterpartiets yrkande om avslag på propositionen i denna del avstyrks.

Utskottet anser att åldersgränsen för dessa ersättningar i nästa steg bör avskaffas helt, och föreslår att regeringen återkommer med ett sådant förslag. Detta innebär att en enskild motion (m) tillstyrks.

Jämför reservationerna 6 (v), 7 (s) och 8 (v).

Propositionen

I lagen om läkarvårdsersättning (1993:1651) och i lagen (1993:1652) om ersättning för sjukgymnastik finns bestämmelser om ersättning till läkare och sjukgymnaster i privat verksamhet i den öppna hälso- och sjukvården enligt ett av landstingen finansierat och administrerat offentligt ersättningssystem.

Den nuvarande åldersgränsen, som är knuten till pensionsåldern för offentliganställda läkare och sjukgymnaster, är 65 år. Regeln hindrar inte fortsatt arbeta efter 65 år, men någon ersättning enligt dessa lagar betalas då inte ut såvida inte landstinget har medgivit undantag. Denna åldersgräns föreslås nu bli höjd till 67 år. Motivering är att möjligheten att arbeta efter 65 års ålder skall vara reell och inte hindras av andra regler. Däremot anser regeringen inte att det är rimligt med en ytterligare höjd åldersgräns ovanför den generella gränsen för avgångsskyldighet. Den höjda åldersgränsen, som regleras i 9 § i resp. lag, föreslås träda i kraft den 1 september 2001 och gälla för alla som vid ikraftträdandet är under 67 år (propositionens förslagspunkter 1.3 och 1.4).

En motsvarande åldersgräns på 65 år finns i dag för tandvårdsersättning enligt 2 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring som avser tandläkare och tandhygienister. Även denna åldersgräns är anknuten till den allmänna pensionsåldern men den har även haft syftet att underlätta för yngre tandläkare och tandhygienister att utöva sin verksamhet. Inte heller här finns något formellt hinder att fortsätta arbeta efter 65 år, men någon ersättning utges inte utan hela behandlingsarvodet måste tas ut av patienten. Detta gäller, till skillnad från läkarvårdsersättning och ersättning för sjukgymnastik, utan undantag och någon ändring i detta avseende är enligt propositionen inte heller aktuell. Även här föreslås att åldersgränsen höjs till 67 år eftersom den nuvarande gränsen i praktiken skulle fungera som ett arbetshinder. En höjd åldersgräns bedöms också leda till att bristen på vårdgivarresurser på vissa ställen i landet kan avhjälpas betydligt. Ändringen föreslås träda i kraft den 1 september och gälla dem som vid ikraftträdandet är under 67 år (propositionens förslagspunkt 1.5).

Motioner

Vänsterpartiet yrkar i motion A17 avslag på propositionen i dessa delar. Partiet hänvisar till att nuvarande lagstiftning ger möjlighet till fortsatt verksamhet med ersättning efter den allmänna pensionsålderns inträde genom avtal med landsting (yrkandena 5–7).

I en enskild motion, A15 av *Cristina Husmark Pehrsson (m)*, föreslås att åldersgränserna för att erhålla läkarvårdsersättning, tandvårdsersättning och ersättning för sjukgymnastik avskaffas helt. Enligt motionären fyller många äldre en stor funktion i arbetslivet genom sin kunskap och erfarenhet. Inte minst inom vård och omsorg, där behovet av vårdpersonal kan antas öka de närmaste åren, är det angeläget att dessa äldre får fortsätta att vara verksamma även efter fyllda 67 år.

Socialutskottets yttrande

I yttrandet hänvisar socialutskottet till att frågan om åldersgränserna för att erhålla läkarvårdsersättning, tandvårdsersättning och ersättning för sjukgymnastik nyligen behandlats i utskottets betänkande 2000/01:SoU10 Hälsa- och

sjukvårdsfrågor. Med anledning av ett antal motioner (m, c resp. mp) har socialutskottet i detta betänkande föreslagit att riksdagen i ett tillkännagivande till regeringen uppmanar regeringen att snarast återkomma till riksdagen med ett förslag som innebär att åldersgränserna för att erhålla de berörda formerna av ersättningar avskaffas. – I sin bedömning i yttrandet delar socialutskottet regeringens uppfattning att det är väsentligt att möjligheten att arbeta efter 65 års ålder är reell och att inte andra regler motverkar detta. Av det skälet tillstyrker utskottet regeringens förslag om att höja de berörda åldersgränserna till 67 år. Någon ytterligare höjning av åldersgränserna är utskottet inte berett att föreslå. Socialutskottet anser att de i sammanhanget berörda motionerna bör avstyrkas.

Utskottet

Vad gäller frågan om åldersgränserna för *läkarvårdsersättning, ersättning för sjukgymnastik och tandvårdsersättning* bör anpassas till 67-årsgränsen för rätt att kvarstå i anställningen, vilket Vänsterpartiet motsätter sig, är det utskottets bestämda uppfattning att möjligheten att arbeta upp till denna ålder inte får hindras av andra regelsystem. Även de andra lösningar som valts i detta ärende går ut på att inga yrkesgrupper skall särbehandlas. Det som sägs i Vänsterpartiets motion om att de nu berörda yrkeskategorierna genom avtal med landstinget kan fortsätta att arbeta med ersättning efter 65 år är visserligen riktigt såvitt gäller läkare och sjukgymnaster, men det är inte fråga om någon absolut rättighet.

Utskottet anser att åldersgränsen bör anpassas uppåt till den nya regeln i LAS och tillstyrker därmed regeringens förslag om ändringar i de nu berörda lagarna (propositionens förslagspunkter 1.3–1.5). Den i sammanhanget berörda motionen A17 yrkandena 5–7 (v) avstyrks.

I frågan om att helt *avskaffa åldersgränserna* anser utskottet följande.

Socialutskottet har nyligen (bet. 2000/01:SoU10) framhållit att det i dag råder stor brist på läkare, tandläkare och annan vårdpersonal vilket gör att tillgängligheten till vård är begränsad. Behovet av vårdpersonal av bl.a. de nämnda kategorierna kan enligt socialutskottet förutses öka de närmaste åren. Utskottet ansåg därför att det är av största vikt att ta till vara också den kompetens som utgörs av de läkare, tandläkare, tandhygienister och sjukgymnaster som nått den stipulerade åldersgränsen.

Mot denna bakgrund ansåg socialutskottet i det nämnda betänkandet att en höjning av åldersgränsen från 65 till 67 år utgör ett positivt första steg men att det är otillräckligt med tanke på behoven. Det bör enligt socialutskottet vara möjligt för de läkare och andra som så önskar att fortsätta sin verksamhet med offentlig finansiering även efter 67 års ålder. Socialutskottet erinrade i detta sammanhang om att även de läkare, sjukgymnaster, tandläkare och tandhygienister som fortsätter att arbeta efter 67 års ålder självfallet står under Socialstyrelsens tillsyn.

Arbetsmarknadsutskottet – som i det föregående har tillstyrkt regeringens förslag att höja åldersgränsen i de tre författningarna från 65 år till 67 år från

och med den 1 september 2001 – instämmer i vad socialutskottet har anfört. Regeringen bör därför snarast återkomma till riksdagen med förslag som innebär att *åldersgränserna för att erhålla läkarvårdsersättning, tandvårdsersättning samt ersättning för sjukgymnastik avskaffas*. Vad utskottet nu anfört med anledning av motion A15 bör ges regeringen till känna.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Allmänna frågor med anknytning till pensionssystemet m.m. (punkt 1) (mp)

av Birger Schlaug (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att de i propositionen berörda åldersgränserna bör anpassas till en flexibel pensionsålder mellan 55 och 70 år enligt vad som anförs under Ställningstagande. Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:A18 yrkandena 1 och 2 och avslår motion 2000/01:A13 yrkande 2.

Ställningstagande

Bakgrunden till de förslag som läggs fram i propositionen är det nya pensionssystemet, som bygger på en överenskommelse mellan de partier som står bakom pensionsreformen.

Miljöpartiet har inte deltagit i pensionsuppgrörelsen som vi hela tiden har varit starkt kritiska till. För många innebär det nya pensionssystemet att de inte får ut mer än garantipensionen. Det är ett djupt orättvist system, eftersom personer som under sitt liv av olika skäl tvingats arbeta deltid, vilket framför allt är kvinnor, får betydligt mindre pension än andra. De som inte kommer upp till mer än garantipensionen har inte heller rätt att pensionera sig förrän vid 65 år, medan de andra kan gå i pension redan vid 60 år.

Vår uppfattning i frågan om pensionsålder grundar sig på vår människosyn. Människor åldras helt enkelt mycket olika. En del människor är trötta och utslitna redan vid 55 år, medan andra kan ha mycket att ge även efter 65 år. Detta är anledningen till att Miljöpartiet vill ha en flexibel pensionsålder mellan 55 och 70 år. En hel del av dem som har de jobb som är mest slit-samma i dag, t.ex. kvinnor inom vården, skulle behöva ha möjlighet att gå i pension redan vid 55 år.

Miljöpartiet motsätter sig bestämt tanken på att höja pensionsåldern till 67 år. Oron för att inte tillräckligt många skall vilja arbeta högre upp i åldern avhjälpas inte med en höjd ålder för avgångsskyldighet. I stället handlar det om att göra det mer attraktivt för dem som vill fortsätta att arbeta genom arbetstidsförkortning och genom annan flexibilitet i arbetslivet och i livet i övrigt.

Miljöpartiet har ingenting emot att den enskilde själv får möjlighet att välja att arbeta vidare. Valmöjligheten skall dock finnas redan från 55 års ålder då rätten till garantipension skall inträda. Dessutom skall rätten till delpension återinföras.

Slutsatsen av detta blir att de lagar som berörs i propositionen bör anpassas till en flexibel pensionsålder mellan 55 och 70 år, vilket innebär att motion A18 bör bifallas av riksdagen.

Den i detta sammanhang behandlade kd-motionen A13 yrkande 2 bör avslås av riksdagen.

2. Avslag på propositionens förslag om höjd ålder för avgångsskyldighet (punkt 2) (v)

av Hans Andersson och Carlinge Wisberg (båda v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

2. Riksdagen avslår proposition 78 i motsvarande del. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:A17 yrkande 1.

Ställningstagande

I Sverige har det under lång tid varit så att arbetsmarknadens parter avtalat om villkoren på arbetsmarknaden. Lagarna har varit dispositiva, och tvingande lagstiftning har i princip undvikits. Genom att ratificera ILO-konventionerna nr 98 om organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten och nr 154 om främjande av kollektiva förhandlingar har Sverige ställt sig bakom dessa principer även på det internationella planet.

De förslag som nu läggs fram i proposition 78 innebär ett avsteg från svensk tradition på det arbetsrättsliga området, och det kan också ifrågasättas om Sverige på detta sätt bryter mot sina internationella åtaganden bl.a. enligt ILO-konventionerna.

Liksom flera remissinstanser ser vi med oro på regeringens nya linje. Förslagen innebär att kollektivavtalens ställning blir ifrågasatt och att parterna fräntas sitt ansvar för att skapa avtalsvillkor som är anpassade till den speciella branschen, t.ex. av hänsyn till fysiska krav och säkerhet.

Den regel som regeringen föreslår medför risk för tvister när arbetsgivaren säger upp en arbetstagare i förtid och då måste dra fram negativa saker. Det kan bli obehagliga processer om senilitet eller andra åldersrelaterade problem. Sådana uppsägningar kan även drabba personer som är anställda med anställningsstöd eller lönebidrag eller i skyddat arbete. På kulturområdet kan en domstol behöva ta ställning till en konstnärs prestationsförmåga.

Efter en uppsägning kan den enskilde komma att stå helt utan ekonomisk ersättning. Det blir på inget sätt en värdig avgång.

Enligt Vänsterpartiet talar starka skäl för att behålla den nuvarande ordningen och låta det förbli parternas ansvar att finna lämpliga lösningar. Regeringens förslag om en ny tvingande regel och undanröjande av kollektivavtalen bör därför avslås av riksdagen.

3. Avtal om tidsbegränsad anställning m.m. (punkt 4) (v)

av Hans Andersson och Carlinge Wisberg (båda v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

4. Riksdagen avslår regeringens förslag till ändring i 5 § lagen om anställningsskydd. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:A17 yrkande 3 och avslår propositionen i motsvarande del.

Ställningstagande

Regeringens förslag, som är en konsekvens av den av oss kritiserade nya tvingande 67-årsregeln, innebär att möjligheten att avtala om tidsbegränsad anställning enbart kopplas till åldern, inte som i dag även till avgångsskyldigheten enligt avtal. Risken med en sådan regel är att det blir svårare för personer som pensionerats tidigare att få en anställning. Vi anser att detta förslag bör avvisas. Motion A17 yrkande 3 bör alltså bifallas.

4. Turordningsundantag för småföretag (punkt 6) (s, v)

av Sven-Erik Österberg (s), Hans Andersson (v), Björn Kaaling (s), Laila Bjurling (s), Kristina Zakrisson (s), Anders Karlsson (s), Cinnika Beiming (s) och Carlinge Wisberg (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse:

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att regeringen snart bör återkomma till riksdagen med ett förslag som innebär att turordningsundantaget för företag med färre än tio anställda undanröjs. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:A17 yrkande 2.

Ställningstagande

Både Socialdemokraterna och Vänsterpartiet motsatte sig det *turordningsundantag* som riksdagen beslutade om hösten 2000 och som trädde i kraft vid årsskiftet. Lagen om anställningsskydd är en skyddslagstiftning till gagn för den svagare parten i ett anställningsförhållande. Det är viktigt att objektivitet och rättssäkerhet iakttas när beslut skall fattas som får så ingående konsekvenser som en uppsägning. Den nya lagregeln ger utrymme för godtycke och rubbar maktbalansen mellan parterna till arbetsgivarens fördel. Den bör därför upphävas och ersättas med den regel som gällde före årsskiftet. Utskottet

förutsätter att regeringen snarast återkommer med ett sådant lagförslag. Det anförda innebär att utskottet tillstyrker motion A17 yrkande 2 (v).

5. Centralt fackligt godkännande av turordningsavtal för äldre (punkt 7) (v)

av Hans Andersson och Carlinge Wisberg (båda v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att det tidigare kravet på centralt fackligt godkännande av varje enskild uppsägning när äldre är berörda bör återinföras och att regeringen skyndsamt bör återkomma till riksdagen med ett sådant lagförslag. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:A17 yrkande 4.

Ställningstagande

När kollektivavtalen rivs upp, vilket blir följderna av förslagen i denna proposition, är risken att utstöttningsmekanismerna blir vanligare. De som drabbas är bl.a. de äldre. Ett sätt att förstärka anställningsskyddet är att återinföra kravet på centralt fackligt godkännande av varje enskild uppsägning när det träffas turordningsavtal som avser personer över 57,5 år. Vi anser att regeringen skyndsamt bör återkomma till riksdagen med ett sådant lagförslag. Detta innebär att motion A17 yrkande 4 bör bifallas.

6. Höjd åldersgräns för läkarvårdersättning m.m. (punkt 11) (v)

av Hans Andersson och Carlinge Wisberg (båda v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 11 borde ha följande lydelse:

11. Riksdagen avslår regeringens förslag till ändring i lagen om läkarvårdersättning, lagen om ersättning för sjukgymnastik och lagen om allmän försäkring. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:A17 yrkandena 5–7 och avslår propositionen i motsvarande delar.

Ställningstagande

Vi anser inte att det finns skäl att ändra nuvarande lagstiftning för de nu berörda gruppernas rätt till ersättning. Den nuvarande lagstiftningen ger möjligheter till fortsatt verksamhet genom avtal med landstingen. Propositionen bör alltså avslås i dessa delar, vilket innebär att riksdagen bör bifalla Vänsterpartiets motion A17 yrkandena 5–7.

7. Avskaffad åldersgräns för läkarvårdsersättning m.m. (punkt 12) (s)

av Sven-Erik Österberg (s), Björn Kaaling (s), Laila Bjurling (s), Kristina Zakrisson (s), Anders Karlsson (s) och Cinnika Beiming (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse:

12. Riksdagen avslår motion 2000/01:A15.

Ställningstagande

Vi kan inledningsvis konstatera att socialutskottets förslag till tillkännagivande, som redovisats ovan, inte vann riksdagens bifall (riksdagens protokoll 2000/01:100, 7 §). I frågan om att *avskaffa åldersgränserna* för de nu berörda ersättningsformerna enligt förslaget i motion A15 delar vi regeringens uppfattning att dessa gränser bör anpassas till den nya 67-årsgränsen. Detta har även socialutskottet anslutit sig till i sitt yttrande till arbetsmarknadsutskottet. Som regeringen betonar saknar det nya ålderspensionssystemet en övre gräns för såväl intjänande av pensionsrätt som uttag av pension, vilket innebär att 67-årsgränsen inte har någon direkt anknytning till reglerna om ålderspension. Motion A15 avstyrks därför.

8. Avskaffad åldersgräns för läkarvårdsersättning m.m. (punkt 12) (v)

av Hans Andersson och Carlinge Wisberg (båda v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse.

12. Riksdagen avslår motion 2000/01:A15.

Ställningstagande

Som framgår av vår reservation 6 motsätter vi oss att åldersgränserna för rätten till ersättning enligt de nu berörda lagarna anpassas till den höjda åldersgränsen i LAS till 67 år. Än mindre kan vi acceptera att dessa åldersgränser avskaffas helt, som föreslås i motion A15. Den bör alltså avslås av riksdagen.

Särskilda yttranden

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttranden. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Ny regel om rätt att arbeta till 67 år

av Mikael Odenberg, Kent Olsson, Patrik Norinder och Christel Anderberg (alla m).

I kommittémotion 2000/01:A10 har vi förordat en annan utformning av den lagstiftning som syftar till att trygga den enskilde arbetstagarens rätt att kvarstå i anställningen till 67 års ålder. Motiven till detta framgår av utskottets referat av motionen (sid 16).

Propositionens lagtekniska lösning får dock anses vara en följd av de överläggningar som förevarit i den s. k. Genomförandegruppen mellan partierna bakom pensionsuppgörelsen. Mot denna bakgrund har vi avstått från att yrka bifall till vår motion. Moderaterna biträder därmed propositionen.

2. Det nya pensionssystemets effekter

av Hans Andersson och Carlinge Wisberg (båda v).

Vänsterpartiet är oroligt för det nya pensionssystemets effekter. Stora grupper löntagare med dåliga anställningsvillkor riskerar att få en låg pension. Systemet missgynnar lågavlönade kvinnor med tunga och slitsamma arbeten. Dessa kvinnor skulle behöva en bättre pension, men verkligheten är att många inte orkar arbeta fram till 65 år. Deras arbetsmiljö är dålig, vilket sjuktalen är ett bevis på. Effekterna av den ojämna fördelningen mellan betalt och obetalt arbete blir tydlig. De som har störst behov av att förbättra sin pension är de som i praktiken här minst möjligheter att göra det.

Vi konstaterar också att regeringens förslag leder till att det kommer att finnas ett antal olika åldersgränser på arbetsmarknadsområdet och inom socialförsäkringssystemet, vilket kan ge godtyckliga och diskriminerande effekter. Som exempel kan vi nämna att en lönebidragsanställd i och för sig får ett anställningsskydd fram till 67 års ålder, men förutsättningen för anställningen i form av lönebidrag kommer att vara i högsta grad osäker. Begreppet "arbetsmarknadspolitiskt motiverat" föranleder motsvarande osäkerhet. Detta kommer i praktiken att gå ut över personer med svag ställning på arbetsmarknaden och med otillräcklig pension i det nya pensionssystemet.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

2000/01:78 vari yrkas

1. att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1982:80) om anställningsskydd
2. att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring
3. att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1993:1651) om läkarvårdsersättning
4. att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1993:1652) om ersättning för sjukgymnastik.
5. att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Följdmotioner

2000/01:A13 av Maria Larsson m.fl. (kd) vari yrkas

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rätt för lönebidragsanställda att arbeta till 67 års ålder.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning om ett uthålligt arbetsliv.

2000/01:A14 av Margareta Andersson m.fl. (c) vari yrkas

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att lönebidraget skall utges upp till 67 års ålder.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om anpassningar i socialförsäkringssystemet beträffande sjukpenning, rehabiliteringsersättning och förtidspension.

2000/01:A15 av Cristina Husmark Pehrsson (m) vari yrkas Riksdagen tillkännager för regeringen vad i motionen anförs om att avskaffa åldersgränserna för att erhålla läkarvårdsersättning, tandvårdsersättning och ersättning för sjukgymnastik.

2000/01:A16 av Mikael Odenberg m.fl. (m) vari yrkas Riksdagen beslutar anta regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1982:80) om anställningsskydd med ändring av 32 a § i enlighet med vad som anförs i motionen.

2000/01:A17 av Hans Andersson m.fl. (v) vari yrkas

1. Riksdagen avslår regeringens förslag till ändring i lagen om anställningsskydd gällande avgångsskyldighet.

2. Riksdagen beslutar att upphäva tidigare beslut om att arbetsgivare i företag med färre än tio anställda kan undanta två anställda vid upprättandet av turordningslista enligt LAS.

3. Riksdagen avslår regeringens förslag till avtal om tidsbegränsad anställning när en arbetstagare fyllt 67 år.

4. Riksdagen beslutar att återinföra krav på att central facklig organisation skall godkänna avsteg från turordningslista vid uppsägning som berör person äldre än 57 år.

5. Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i lagen om läkarvårdsersättning.

6. Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i lagen om ersättning för sjukgymnastik.

7. Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i lagen om allmän försäkring.

2000/01:A18 av Barbro Feltzing m.fl. (mp) vari yrkas

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om flexibel pensionsålder mellan 55 och 70 år.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att anpassa övriga lagändringar som föreslås i propositionen till åldersspannet 55–70 år.

Motioner från allmänna motionstiden

2000/01:So539 av Kenneth Johansson m.fl. (c) vari yrkas

7. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om förändringar av de arbetsrättsliga reglerna så att det blir möjligt att delta i arbetslivet till 67 års ålder.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1. Förslag till lag om ändring i lagen (1982:80) om anställningsskydd

Rätt att kvarstå i anställningen till 67 år

2. Förslag till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

3. Förslag till lag om ändring i lagen (1993:1651)
om läkarvårdsersättning

4. Förslag till lag om ändring i lagen (1993:1652)
om ersättning för sjukgymnastik

5. Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Yttranden från andra utskott

BILAGA 3

Socialförsäkringsutskottets yttrande 2000/01:SfU4y

Rätt att arbeta till 67 års ålder

Till arbetsmarknadsutskottet

Arbetsmarknadsutskottet har den 29 mars 2001 beslutat att bereda socialförsäkringsutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 2000/01:78 Rätt att arbeta till 67 års ålder och de motioner som kan komma att väckas med anledning av propositionen.

Socialförsäkringsutskottet begränsar sitt yttrande till att i huvudsak avse regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring respektive bedömning avseende behovet av anpassningar beträffande sjukpenning, rehabiliteringsersättning och förtidspension. Därutöver yttrar sig utskottet över motionerna A14 yrkande 2 av Margareta Andersson m.fl. (c) och A18 av Barbro Feltzing m.fl. (mp).

Allmänt om det nya ålderspensionssystemet

I juni 1998 beslutade riksdagen om reformerade regler för ett nytt ålderspensionssystem (prop. 1997/98:151 och 152, bet. 1997/98:SfU13 och SfU14, rskr. 1997/98:315 och 320). Reformen bygger på en överenskommelse som träffats mellan fem av riksdagens partier (s, m, kd, c och fp). Genom reformen har skapats ett ålderspensionssystem som är mer följsamt mot den samhällsekonomiska och demografiska utvecklingen. Grunden för den enskildes pensionsskydd är även i framtiden ett obligatoriskt offentligt system som omfattar såväl ett standardskydd enligt inkomstbortfallsprincipen som ett grundskydd för dem som haft inga eller låga förvärvsinkomster.

Grundskyddet finansieras med allmänna skattemedel medan den inkomstgrundade pensionen är avgiftsfinansierad. Huvuddelen av det inkomstgrundade pensionssystemet är uppbyggt som ett fördelningssystem medan en mindre del är utformad som ett renodlat premiepensionssystem.

Beräkningen av *inkomstgrundad ålderspension* bygger på den s.k. livsinkomstprincipen, som innebär att i princip alla pensionsgrundande inkomster under livet från 16 års ålder har betydelse för pensionsnivån.

Tillgodoräknad pensionsrätt utgör 18,5 % av den pensionsgrundande inkomsten och av andra s.k. pensionsgrundande belopp som också läggs till grund för pensionsrätt. Vid beräkningen av pensionsgrundande inkomst, som

högst kan uppgå till 7,5 inkomstbasbelopp, skall avdrag göras för den allmänna pensionsavgiften, för närvarande 7 % av avgiftsunderlaget. Av pensionsrätten utgör 16 procentenheter pensionsrätt för inkomstpension och 2,5 procentenheter pensionsrätt för premiepension.

Någon övre åldergräns för intjänande av pensionsrätt finns inte. Däremot kan inkomstgrundad ålderspension tas ut tidigast fr.o.m. 61 års ålder.

Pensionsrätt tillgodoräknas årligen på grundval av summan av pensionsgrundande arbetsinkomster och sociala ersättningar vid sjukdom, arbetslöshet, föräldraledighet m.m. Därutöver är vissa fiktiva inkomster pensionsgrundande, s.k. pensionsgrundande belopp. Det gäller i vissa fall för föräldrar med små barn, för pliktjänstgöring och för studier med studiemedel.

De ackumulerade årliga pensionsrätterna, pensionsbehållningen, räknas upp med ett index som följer den allmänna inkomstutvecklingen. Även intjänandetaket räknas årligen upp i takt med den allmänna inkomstutvecklingen. Vidare följsamhetsindexeras den årliga pensionen vilket innebär att den räknas om med hänsyn till ett särskilt inkomstindex.

Av den totala pensionsavgiften på 18,5 % sätts 2,5 procentenheter av till ett *premiensionssystem*. I det systemet fonderas inbetalda medel individuellt och tillgodohavandet redovisas på individuella premiepensionskonton. Vid pensioneringen bestäms premiepensionen på försäkringsmässiga grunder utifrån behållningen på den enskildes premiepensionskonto.

Den inkomstgrundade pensionen kompletteras med ett grundskydd i form av en *garantipension* för den som haft inga eller låga inkomster under förvärvslivet. Garantipensionen följer den allmänna prisutvecklingen och är liksom den inkomstgrundade ålderspensionen skattepliktig. För den som inte har rätt till inkomstgrundad pension alls utges garantipensionen som ett fast belopp. För övriga som är berättigade till garantipension skall garantipensionen utgöra en viss utfyllnad till den inkomstgrundade pension som de har tjänat in. Garantipension skall kunna tas ut tidigast fr.o.m. den månad då den pensionsberättigade fyller 65 år.

Regler om inkomstgrundad ålderspension har tagits in i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension (LIP). Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser finns i lagen (1998:675) om införande av lagen om inkomstgrundad ålderspension. Reglerna om intjänande av pensionsrätt trädde i kraft den 1 januari 1999 och regler om beräkning av förmånernas storlek och utbetalning trädde i kraft den 1 januari 2001.

Garantipensionen regleras i lagen (1998:702) om garantipension, som trädde i kraft den 1 januari 2001.

Det inkomstgrundade pensionssystemet omfattar fullt ut personer födda år 1954 eller senare. Personer födda åren 1938–1953 omfattas av de reformerade reglerna enligt en s.k. tjugondelsinfasing. Det innebär att de får ett i förhållande till födelseåret ökat antal tjugondelar av pensionen från det nya systemet och resterande antal tjugondelar från ATP-systemet. Pensionsrätt tillgodoräknas även för tid före 1999. För personer födda 1937 eller tidigare gäller i princip äldre bestämmelser.

Okänt namn på dokumentegenskap.Fel! Okänt namn på dokumentegenskap.

Garantipensionssystemet omfattar personer födda 1938 eller senare. För personer födda 1937 eller tidigare kommer fr.o.m. 2003 det nuvarande grundtrygghetssystemet att ersättas av en garantipension som i princip motsvarar dagens grundskydd jämte värdet av det särskilda grundavdraget i beskattningen.

Propositionen

I propositionen anförs att det nya ålderspensionssystemet i väsentliga delar är annorlunda än ATP-systemet. En grundläggande princip är livsinkomstprincipen som innebär att hela livets inkomster påverkar pensionen. Ett bakomliggande syfte med denna princip är att stimulera till arbete samtidigt som det skall vara möjligt att påverka sin pension under betydligt längre tid än tidigare. Även efter 65 år och även sedan pensionen har börjat lyftas skall det vara möjligt att genom arbete förbättra sin ålderspension. Av det skälet är det enligt regeringen väsentligt att åldern för avgångsskyldighet höjs.

Frågan om möjlighet att arbeta till 67 års ålder bör vara en rättighet för den enskilde. Avsikten är således inte att den enskilde arbetstagaren skall vara skyldig att arbeta till 67 års ålder, utan han eller hon skall kunna lämna sitt arbete och gå i pension genom egen uppsägning tidigare. Även om många i dag inte orkar arbeta efter 65 års ålder är det enligt regeringen viktigt att den som kan, vill och orkar ges rätten att arbeta ytterligare ett par år.

Ett ytterligare skäl för att höja åldern för avgångsskyldighet är att medellivslängden i Sverige har ökat kontinuerligt under åtskilliga decennier och att det i allmänhet är år då den enskilde är frisk som tillkommer. Under samma tid har den formella pensionsåldern sänkts från 67 år till 65 år. Den faktiska pensionsåldern för personer som vid 50 års ålder fanns i arbetskraften är drygt 62 år för män och knappt 62 år för kvinnor. Vidare stiger antalet pensionärer i förhållande till de yrkesverksamma, dvs. allt färre yrkesverksamma måste försörja allt fler pensionärer. Den demografiska utvecklingen med stora pensionsavgångar inom några år förstärker enligt regeringen bilden ytterligare.

När det gäller behov av anpassningar i socialförsäkringssystemet anförs i propositionen att förmåner och försäkringar i möjligaste mån skall följa de regler som i dag gäller för dem som är över 65 år och förvärvsarbetar.

I fråga om arbetsskadeförsäkringen avskaffades, såvitt gäller personer födda 1938 eller senare, rätten till livränta efter 65 års ålder i samband med att reglerna för det reformerade ålderspensionssystemet trädde i kraft den 1 januari 1999. Livränta enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring (LAF) som grundar sig på arbetsskada som inträffat före 65 år betalas således ut längst till dess att livräntetagaren uppnår 65 år. Eftersom grundskyddet i form av garantipension skall kunna utges fr.o.m. 65 års ålder anser regeringen att denna regel även fortsättningsvis bör gälla. I fråga om skador som inträffat efter 65 års ålder bör emellertid beaktas att möjligheterna till högre inkomst under de yrkesverksamma åren och under pensioneringen därefter torde vara en viktig faktor när den enskilde överväger om han eller hon skall stanna kvar i arbete efter 65 års ålder. Den som drabbas av arbetsskada efter 65 års ålder

skulle helt eller delvis fråntas denna möjlighet om arbetsskadelivränta inte kunde beviljas för tiden efter 65 år. Regeringen anser att möjligheten att stanna kvar i arbete efter 65 års ålder bör kombineras med en försäkring som täcker eventuella inkomstförluster som förorsakas av en arbetsskada. I propositionen föreslås därför att en person som arbetar efter att ha fyllt 65 men inte 67 år och till följd av arbetsskada under denna tid får sin arbetsförmåga bestående nedsatt skall ha rätt till livränta enligt LAF.

Eftersom det bör finnas en någorlunda fast anknytning till arbetsmarknaden för att arbetsskadeförsäkringen skall gälla föreslår regeringen att en person måste vara försäkrad för sjukpenning för att kunna få rätt till livränta. Ersättning enligt LAF skall enligt förslaget betalas ut längst till den månad då personen fyller 67 år, och bestämmelserna skall gälla oavsett den försäkrades födelseår. Således skall även en person som är född år 1937 eller tidigare och som väljer att kvarstå i arbete efter 65 års ålder vara försäkrad för arbetsskador fram till 67 års ålder. Ändringen föreslås träda i kraft den 1 september 2001.

Förslaget om höjd ålder för avgångsskyldighet föranleder enligt regeringens bedömning däremot inga ändringar i reglerna om sjukpenning eller rehabiliteringsersättning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL). Sjukpenningreglerna gäller även mellan 65 och 70 år på samma sätt som före 65 år, med undantag för dem som uppbär ålderspension enligt AFL eller som på grund av sjukdom är varaktigt arbetsförmögna. I det reformerade ålderspensionssystemet kan pensionsrätt tjänas in under hela livet och det finns ingen formell pensionsålder. Av det skälet har det i AFL inte förts in någon bestämmelse om att sjukpenning skall begränsas för den som uppbär ålderspension enligt LIP.

Inte heller föreslås i propositionen några förändringar beträffande förtidspension. En förlängning av förtidspensionen upp till 67 år skulle enligt regeringen urholka legitimiteten för en bibehållen 65-årsgräns för garantipension. Förtidspension skall därför, på samma sätt som i dag, kunna beviljas den som av medicinska orsaker blir arbetsförmögen före 65 års ålder. I proposition 2000/01:96 Sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension har regeringen nyligen föreslagit bl.a. att förtidspension fr.o.m. den 1 januari 2003 skall ersättas av sjukersättning vid långvarig eller varaktig medicinskt grundad arbetsförmåga. Propositionen är för närvarande föremål för behandling i riksdagen och ett beslut i ärendet kan förväntas senare denna vår.

Motioner

Margareta Andersson m.fl. (c) begär i motion A14 yrkande 2 ett tillkännagivande om anpassningar i socialförsäkringssystemet beträffande sjukpenning, rehabiliteringsersättning och förtidspension. Motionärerna anser att rätten att arbeta till 67 år bör leda till anpassningar i socialförsäkringssystemet.

I motion A18 av Barbro Feltzing m.fl. (mp) begärs i yrkande 1 ett tillkännagivande om flexibel pensionsålder mellan 55 och 70 år. Motionärerna framhåller att människor åldras mycket olika. En del är utslitna vid 55 år

Okänt namn på dokumentegenskap.Fel! Okänt namn på dokumentegenskap.

medan andra har mycket att ge även efter 65 år. Vidare har den som inte kommer att få mer än garantipension inte rätt att pensionera sig förrän vid 65 år. Det är djupt orättvist och det drabbar företrädesvis kvinnor som av olika skäl behövt arbeta deltid. I samma motion yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om att övriga lagändringar som föreslås i propositionen skall anpassas till åldersspannet 55–70 år.

Utskottet

Rent allmänt vill utskottet framhålla att förslaget att det skall kunna vara möjligt för den som så vill att arbeta i vart fall till 67 års ålder är både angeläget och önskvärt eftersom den inkomstgrundade ålderspensionen i det nya ålderspensionssystemet – till skillnad från ATP-systemet – grundas på livsinkomstprincipen. Det innebär att i princip alla inkomster under livet från 16 års ålder får betydelse för pensionsnivån liksom eventuella inkomster intjänade efter 65 års ålder. I och med övergången till det nya ålderspensionssystemet är det sannolikt att vissa personer kommer att vilja fortsätta att förvärvsarbeta även efter 65 år för att förbättra sin ålderspension. Förslaget om att höja åldern för avgångsskyldighet ytterligare två år är enligt utskottet positivt i den meningen att det kommer att ge dessa människor en möjlighet att förbättra sin pension.

Som framgår av propositionen är det inte fråga om att generellt höja pensionsåldern, och det föreslås heller inga ändringar i rätten till pension eller hur denna skall beräknas. Vidare kommer det även i fortsättningen att finnas rätt till garantipension från 65 års ålder på samma sätt som i dag, liksom förtidspension eller motsvarande för den som av medicinska orsaker blir arbetsoförmögen före 65 års ålder. Enligt regeringen skall förmåner och försäkringar i möjligaste mån följa de regler som i dag gäller för dem som är över 65 år och förvärvsarbetar.

Den som drabbats av en arbetsskada efter 65 års ålder skall dock ha rätt till livränta längst till den månad då den försäkrade fyller 67 år. Utskottet delar regeringens uppfattning att möjligheten att stanna kvar i arbete efter 65 års ålder bör kombineras med en försäkring för arbetsskada och föreslår därför att arbetsmarknadsutskottet tillstyrker regeringens förslag. Som nämnts föreslås ändringen träda i kraft den 1 september 2001. Någon övergångsbestämmelse är inte föreslagen, vilket innebär att livränta kan utges även för skador som inträffat före ikraftträdandet. Utskottet anser dock inte att ersättning därvid skall kunna utges för tid före ikraftträdandet och föreslår att lagförslaget kompletteras med en övergångsbestämmelse av innebörd att den nya bestämmelsen i 4 kap. 4 § LAF inte skall tillämpas i fråga om ersättning som avser tid före ikraftträdandet.

Däremot har regeringen bedömt att förslaget om höjd ålder för avgångsskyldighet inte medför behov av att ändra reglerna för sjukpenning, rehabiliteringsersättning och förtidspension. Centerpartiet har i motion A14 yrkande 2 framfört en motsatt uppfattning.

Såvitt gäller sjukpenning gäller i princip redan en övre åldersgräns på 70 år, dock med undantag för dem som uppbär ålderspension enligt AFL eller som på grund av sjukdom är varaktigt arbetsoförmögen. Nuvarande reglering är således enligt utskottets mening fullt tillräcklig även med en höjd åldersgräns för avgångsskyldighet och något behov av ändring av åldersgränsen för rätt till sjukpenning kan utskottet inte se.

För att få rehabiliteringsersättning förutsätts att den försäkrade varit sjukskriven en viss tid, att det har gjorts en rehabiliteringsutredning samt upprättats en rehabiliteringsplan. Därefter skall personen i fråga genomgå en arbetslivsinriktad rehabilitering, dvs. delta i någon form av åtgärd i avsikt att förkorta sjukdomstiden eller helt eller delvis förebygga eller häva nedsättningen av arbetsförmågan. Under den tid den arbetslivsinriktade rehabiliteringen pågår utges rehabiliteringsersättning. Enligt utskottets mening är det inte rimligt varken i förhållande till den försäkrade och dennes arbetsgivare eller för försäkringskassorna att en person efter att ha uppnått 65 års ålder skall kunna bli föremål för en så pass omfattande åtgärd. Eftersom garantipension kommer att kunna utges fr.o.m. 65 års ålder kan utskottet inte se att det finns skäl för att höja åldersgränsen för rätt till rehabiliteringsersättning.

När det gäller förtidspension, som kan utges längst t.o.m. månaden före 65-årsdagen, instämmer utskottet i regeringens uppfattning att en förlängning till 67 år skulle urholka legitimiteten för 65-årsgränsen för garantipension. Utskottet kan därför inte förorda en höjning av åldersgränsen för förtidspension.

Med det anförda föreslår utskottet att arbetsmarknadsutskottet avstyrker motion A14 yrkande 2.

Utskottet vill erinra om att närståendepenning enligt lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård och smittbärrpenning enligt lagen (1989:225) om ersättning till smittbärare utges till försäkrade som behöver avstå från förvärvsarbete av skäl som anges i respektive lag. I båda fallen utges ersättning motsvarande den försäkrades sjukpenning. Ingen av lagarna innehåller någon övre åldersgräns för rätt till ersättning. Utskottet konstaterar att nu nämnda ersättningar i förekommande fall kommer att utges till personer som ges att rätt kvarstå i anställningen till 67 år och har inget att erinra häremot.

Beträffande kravet i motion A18 om en flexibel pensionsålder mellan 55 och 70 år konstaterar utskottet att inkomstgrundad ålderspension kan tas ut från 61 års ålder. Garantipension får tas ut fr.o.m. 65 år och det gäller även om den bara utges som en utfyllnad. Någon högsta åldersgräns för att påbörja uttag av inkomstgrundad ålderspension eller garantipension finns inte, men pension betalas senast ut fr.o.m. den månad den pensionsberättigade fyller 70 år om denne inte begärt något annat. Nu redovisade åldersgränser är helt i enlighet med riksdagens beslut i juni 1998 när förslaget till ett nytt ålderspensionssystem antogs. Mot bakgrund härav och då det reformerade ålderspensionssystemet inrymmer en hög grad av flexibilitet finner utskottet inte skäl att ställa sig bakom motionärernas krav på en sänkning av pensionsåldern

Okänt namn på dokumentegenskap.Fel! Okänt namn på dokumentegenskap.

till 55 år. En sådan ordning är också utesluten med hänsyn till att antalet pensionärer blir allt fler i förhållande till antalet yrkesverksamma och att stora pensionsavgångar kan förväntas inom några år. Dessutom ökar medellivslängden med påföljd att pension för varje pensionär genomsnittligt sett skall betalas ut under fler år. För att klara av ökningen av antalet pensionärer bör andelen yrkesverksamma i stället öka och framför allt bör de vara kvar i förvärvslivet längre. Med det anförda föreslår utskottet att arbetsmarknadsutskottet avstyrker motion A18.

Stockholm den 24 april 2001

På socialförsäkringsutskottets vägnar

Berit Andnor

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Berit Andnor (s), Bo Könberg (fp), Margit Gennser (m), Anita Jönsson (s), Ulla Hoffmann (v), Rose-Marie Frebran (kd), Gustaf von Essen (m), Göran Lindblad (m), Lennart Klockare (s), Ronny Olander (s), Sven-Erik Sjöstrand (v), Fanny Rizell (kd), Kerstin-Maria Stalin (mp), Birgitta Carlsson (c), Mona Berglund Nilsson (s) och Margareta Cederfelt (m).

Avvikande mening

Flexibel pensionsålder

Kerstin-Maria Stalin (mp) anser:

Vår syn på frågan om pensionsåldern grundar sig på vår människosyn. Människor åldras helt enkelt mycket olika. En del är trötta och utslitna redan vid 55 år, medan andra har mycket att ge även efter 65 år. Av denna anledning vill vi ha en flexibel pensionsålder mellan 55 och 70 år.

Det pensionssystem som just införts har vi sedan starten varit kritiska till. En dyr, komplicerad beräkning slutar trots allt för många med att de inte kommer att få mer än garantipension. Det nya pensionssystemet innebär djupa orättvisor genom att de som under sitt liv av olika skäl behövt arbeta deltid får betydligt mindre pension än andra. Det är i huvudsak kvinnor som drabbas. De som inte kommer upp i annan pension än garantipension har inte heller rätt att pensionera sig förrän vid 65 år, till skillnad från andra som kan göra det redan vid 61 år. Fortfarande är de lågt betalda arbetena också de mest slitsamma. De yrken som är tyngst är i dag de arbeten som kvinnor har inom vården. En hel del av dessa personer skulle behöva ha möjlighet till deltids-pension eller kunna gå i pension redan vid 55 år.

Vi är väl medvetna om att den demografiska utvecklingen skapat en allmän oro för att inte tillräckligt många skall förvärvsarbeta tillräckligt länge för att klara finansieringen av pensioner och allmän välfärd. Vi vill dock framhålla att eventuella tankar om att höja pensionsåldern inte är rätt väg att gå. Vi tror i stället på att, genom arbetstidsförkortning och annan flexibilitet i arbetsliv och livet i övrigt, göra arbetslivet mer attraktivt för dem som vill fortsätta att arbeta i högre åldrar.

Sammanfattningsvis har vi således inte något att erinra mot att den enskilde får rätt att själv välja att arbeta längre än vad som är fallet nu, men att denna möjlighet skall gälla mellan 55 år och 70 år. Vi anser vidare att samtliga lagar som berörs och som behandlas i propositionen bör ändras till att gälla detta åldersspann.

Med det anförda tillstyrker vi motion A18 om en flexibel pensionsålder mellan 55 och 70 år och om en anpassning av övriga lagändringar till detta åldersspann.

Särskilt yttrande

Höjd ålder för avgångsskyldighet

Ulla Hoffmann och Sven-Erik Sjöstrand (båda v) anför:

Vänsterpartiet har i en motion med anledning av regeringens förslag om rätt att kvarstå i arbete till 67 års ålder begärt att förslaget skall avslås. Vi anser att det av följande skäl inte bör genomföras.

I Sverige har sedan lång tid arbetsmarknadens parter avtalat om villkoren på arbetsmarknaden. Lagar har för parterna varit dispositiva, medan tvingande lagstiftning har undvikits. Detta har också stadfäst genom att Sverige ratificerat ILO:s konventioner på området.

Motivet till att regeringen föreslår ett avsteg från svensk tradition och ILO-konventionerna är införandet av det nya pensionssystemet. Genom det nya ålderspensionssystemet kan det behövas ytterligare några år i arbete för vissa för att få en hygglig pension. Detta är det underliggande budskapet i propositionen. Metoden som föreslås innebär dock att kollektivavtalets ställning ifrågasätts. Vi delar regeringens uttalade oro för det nya pensionssystemets effekter. Stora grupper löntagare med dåliga anställningsvillkor riskerar att få en dålig pension. Men lösningen på detta problem kan inte vara att riva upp sedan lång tid mödosamt uppbyggda kollektivavtal. I stället anser vi att ordningen med kollektivavtal bör säkras och propositionens förslag följaktligen avvisas.

Problemen med lågt arbetskraftsdeltagande före ordinarie pensionsålder bör angripas genom en kraftfull satsning på bättre arbetsmiljö, anpassningar av arbetslivet till olika personers arbetsförmåga och ökade möjligheter att kombinera arbete med delpension. En arbetstidsförkortning ökar också äldre möjligheter till fortsatt deltagande i arbetslivet.

BILAGA 4

Socialutskottets yttrande 2000/01:SoU3y

Rätt att arbeta till 67 års ålder

Till arbetsmarknadsutskottet

Arbetsmarknadsutskottet har den 29 mars 2001 beslutat bereda socialutskottet tillfälle att yttra sig över regeringens proposition 2000/01:78 Rätt att arbeta till 67 års ålder.

Socialutskottet begränsar yttrandet till avsnitten 8.5.3 Läkarvårdsersättning och ersättning för sjukgymnastik och 8.5.4 Tandvårdsersättning samt till motionerna A15 (m), A17 (v) yrkandena 5–7 och A18 (mp) yrkande 2.

Utskottet

Åldersgränserna för att erhålla läkarvårdsersättning, tandvårdsersättning samt ersättning för sjukgymnastik

Propositionen

I propositionen anføres att det är väsentligt att möjligheten att arbeta efter 65 års ålder är reell och att inte andra regler motverkar detta. Som en konsekvens av den föreslagna höjda åldern för avgångsskyldighet för arbetstagare föreslår regeringen att även åldersgränsen i lagen (1993:1651) om läkarvårdsersättning (LOL) för privata läkare och lagen (1993:1652) om ersättning för sjukgymnastik (LOS) för privata sjukgymnaster skall höjas till den höjda nivån för avgångsskyldighet, dvs. till 67 år. Regeringen anser det däremot inte rimligt att föreslå ytterligare höjning av åldersnivån för läkarvårdsersättning och ersättning för sjukgymnastik ovanför den generella gränsen för avgångsskyldighet. Gränserna bör enligt regeringens uppfattning följas åt. Det bör i sammanhanget betonas att ålderspensionssystemet saknar en övre gräns för såväl intjänande av pensionsrätt som uttag av pension, anför regeringen. 67-årsgränsen har därför ingen direkt anknytning till reglerna om ålderspension lika litet som en 70-årsgräns skulle ha det. Den höjda gränsen bör gälla för alla som vid ikraftträdandet är under 67 år.

Vad härefter gäller tandläkare och tandhygienister anför regeringen att de i dag kan arbeta vidare efter 65 år men att de då inte får tandvårdsersättning från försäkringskassan utan måste ta ut hela behandlingsarvodet av patienten, se 2 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL). Det medför att vårdgivaren inte konkurrerar på samma villkor som sina yngre kollegor. Om denna åldersgräns bibehålls så skulle gränsen, på samma sätt som gäller för läkare och sjukgymnaster, i praktiken fungera som ett arbetshinder som motverkade syftet med den höjda åldern för avgångsskyldighet.

Regeringen anför att det finns starka principiella skäl för att det skall vara möjligt att arbeta längre än till 65 år och att denna möjlighet skall vara generell. Det är då väsentligt att undanröja faktiska hinder. Det föreslås således att den nu gällande åldersgränsen avseende tandläkare och tandhygienister höjs från 65 till 67 år. Åtgärden bedöms också leda till att bristen på vårdgivarresurser i detta avseende på vissa ställen i landet kan avhjälpas betydligt.

För läkarvårdsersättning och ersättning för sjukgymnastik kan landstinget medge undantag från åldersgränsen. Till skillnad från läkarna och sjukgymnasterna är dock flertalet tandläkare inte knutna till landstinget, varför en motsvarande undantagsbestämmelse enligt regeringen inte är aktuell beträffande tandläkare.

De höjda gränserna i LOL, LOS och AFL bör enligt regeringen gälla för alla som vid ikraftträdandet är under 67 år.

Tidigare behandling

Socialutskottet har nyligen i betänkande 2000/01:SoU10 *Hälsa- och sjukvårdsfrågor m.m.* behandlat frågan om åldersgränserna för att erhålla läkarvårdsersättning, tandvårdsersättning samt ersättning för sjukgymnastik. Utskottet anförde följande.

Enligt gällande lagstiftning får läkarvårdsersättning respektive sjukgymnastikersättning inte lämnas till en läkare eller sjukgymnast som vid vårdtillfället har fyllt 65 år om inte landstinget medger något annat. Vidare framgår av lagen om allmän försäkring att ersättning för tandvård lämnas av försäkringskassan till vårdgivaren endast om tandvården utförts av en legitimerad tandläkare eller tandhygienist som inte har fyllt 65 år. I dag råder stor brist på läkare, tandläkare och annan vårdpersonal, vilket gör att tillgängligheten till vård är begränsad. Behovet av vårdpersonal av bl.a. de nämnda kategorierna kan vidare förutses öka de närmaste åren. Utskottet anser därför att det är av största vikt att ta till vara den kompetens som utgörs av de läkare, tandläkare, tandhygienister och sjukgymnaster som fyllt sextiofem år. I den lagrådsremiss som regeringen överlämnat till Lagrådet föreslås att åldersgränsen för att erhålla läkarvårdsersättning, tandvårdsersättning respektive ersättning för sjukgymnastik höjs till 67 år. En proposition i frågan skall enligt uppgift från Regeringskansliet överlämnas till riksdagen i slutet av innevarande månad. Enligt utskottet utgör de aviserade förslagen visserligen ett positivt första steg men är dock otillräckliga med tanke på behoven. Det bör vara möjligt för de läkare och andra som så önskar att fortsätta sin verksamhet med offentlig finansiering även efter 67 års ålder. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att även de läkare, sjukgymnaster, tandläkare och tandhygienister som fortsätter att arbeta efter 67 års ålder självfallet står

under Socialstyrelsens tillsyn. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med förslag som innebär att åldersgränserna för att erhålla läkarvårdsersättning, tandvårdsersättning samt ersättning för sjukgymnastik avskaffas. Vad utskottet nu anfört med anledning av motionerna 1998/99:So244 (m) yrkande 10, 2000/01:So306 (m), 2000/01:So436 (m), 2000/01:So534 (mp) och 2000/01:So539 (c) yrkande 8 bör ges regering- en till känna. (Res. s och v.)

Motionerna

I *motion A15 av Cristina Husmark Pehrsson (m)* begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförs om att avskaffa åldersgränserna för att erhålla läkarvårdsersättning, tandvårdsersättning och ersättning för sjukgymnastik. Motionären anför att behovet av vårdpersonal, bl.a. läkare, sjukgymnaster, tandläkare och tandhygienister kan förutses öka de närmaste åren. Propositionens förslag utgör ett steg i rätt riktning, men innebär att man fortfarande bortser från många äldres kunskap, kompetens och förmåga. Åldersgränserna i de aktuella lagarna bör därför slopas helt och hållet, anför motionären.

I *motion A17 av Hans Andersson m.fl. (v)* begärs att riksdagen avslår regeringens förslag till ändringar i lagen om läkarvårdsersättning, lagen om ersättning för sjukgymnastik och lagen om allmän försäkring (*yrkandena 5–7*). Motionärerna anför att förslagen att förlänga ersättningsrätten till 67 år för läkare, sjukgymnaster, tandläkare och tandhygienister inte berör anställnings- skyddslagen. Det finns enligt motionärerna inte anledning att ändra nuvarande lagstiftning rörande dessa gruppers ersättning. Nuvarande lagstiftning ger möjlighet till fortsatt verksamhet med ersättning efter den allmänna pensions- ålderns inträffande genom avtal med landsting.

I *motion A18 av Barbro Feltzing m.fl. (mp)* begärs ett tillkännagivande om att anpassa övriga lagändringar som föreslås i propositionen till åldersspannet 55–70 år (*yrkande 2*). Motionärerna anför att människor åldras mycket olika och att en flexibel pensionsålder mellan 55 och 70 år bör införas. Motionärer- na anför att de inte har något att erinra mot att den enskilde får rätt att själv kunna välja att arbeta vidare. Denna rätt skall den enskilde dock erhålla redan vid 55 års ålder, och möjlighet att kunna kvarstå i arbete skall finnas upp till 70 års ålder.

Socialutskottets bedömning

Utskottet delar regeringens bedömning att det är väsentligt att möjligheten att arbeta efter 65 års ålder är reell och att inte andra regler motverkar detta. På grund härav tillstyrker utskottet förslaget att åldersgränserna för att erhålla läkarvårdsersättning respektive sjukgymnastikersättning i LOL och LOS höjs till 67 år fr.o.m. den 1 september 2001. Av samma skäl bör åldersgränsen avseende tandläkare och tandhygienister i AFL höjas. Motionerna A17 (v) yrkandena 5–7 och A18 (mp) yrkande 2 bör avstyrkas.

Utskottet är däremot inte berett att föreslå ytterligare höjning av ålders- gränserna. Motion A15 (m) bör enligt utskottets uppfattning avstyrkas.

Stockholm den 24 april 2001

På socialutskottets vägnar

Ingrid Burman

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Ingrid Burman (v), Susanne Eberstein (s), Margareta Israelsson (s), Rinaldo Karlsson (s), Chatrine Pålsson (kd), Leif Carlson (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Lars U Granberg (s), Elisebeht Markström (s), Rolf Olsson (v), Cristina Husmark Pehrsson (m), Kenneth Johansson (c), Kerstin Heinemann (fp), Lars Elinderson (m), Kent Härstedt (s), Gunnar Goude (mp) och Sven Brus (kd).

Avvikande meningar

Avslag på propositionens förslag

Ingrid Burman och Rolf Olsson (v) anför:

Enligt vår uppfattning finns det inte anledning att ändra nuvarande lagstiftning avseende rätt att erhålla läkarvårdsersättning, tandvårdsersättning samt ersättning för sjukgymnastik. Landstingen kan i dag träffa avtal med läkare och sjukgymnaster om fortsatt verksamhet efter fyllda 65 år. Vidare kan landstingen också träffa enskilda avtal med andra personalkategorier om att de skall stanna kvar i tjänsten efter pensionsåldern. Det är enligt vår uppfattning en bra ordning som många landsting använder sig av. Förslaget om en höjd åldersgräns till 67 år har väckts för att harmonisera denna lagstiftning med en tänkt ändring i lagen (1982:80) om anställningsskydd, en ändring som enligt vår uppfattning bl.a. innebär att Sverige bryter mot ILO-konventionerna nr 98 och nr 154 och som vi avvisar. Vi ser därför heller ingen anledning att skapa särregler i den ovan nämnda lagstiftningen. Som anføres i motion A17 (v) yrkandena 5–7 bör riksdagen därför avslå regeringens förslag till ändringar i LOL, LOS och AFL.

Rätt för läkare m.fl. att fortsätta sin verksamhet efter fyllda 67 år med offentlig finansiering

Chatrine Pålsson (kd), Leif Carlson (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Cristina Husmark Pehrsson (m), Kenneth Johansson (c), Kerstin Heinemann (fp), Lars Elinderson (m) och Sven Brus (kd) anför:

I dag råder stor brist på läkare, tandläkare och annan vårdpersonal, vilket gör att tillgängligheten till vård är begränsad. Behovet av vårdpersonal av bl.a. de nämnda kategorierna kan vidare förutses öka de närmaste åren. Vi anser därför att det är av största vikt att ta till vara den kompetens som utgörs av de läkare, tandläkare, tandhygienister och sjukgymnaster som fyllt 65 år. Vi anser att förslagen i propositionen utgör ett positivt första steg, men de är dock otillräckliga med tanke på behoven. Det bör enligt vår uppfattning vara möjligt för de läkare och andra som så önskar att fortsätta sin verksamhet med offentlig finansiering även efter 67 års ålder. I detta sammanhang vill vi erinra om det tillkännagivande som utskottets majoritet gjorde i betänkande 2000/01:SoU10 och som innebär att regeringen snarast bör återkomma med förslag som innebär att åldersgränserna för att erhålla läkarvårdsersättning, tandvårdsersättning samt ersättning för sjukgymnastik avskaffas. Vad här anförts med anledning av motion A15 (m) bör ges regeringen till känna.